

ARCIGAY
Associazione LGBT italiana

การศึกษาเปรียบเทียบ ความแตกต่างของสิทธิใน การสมรสเพศสภาพเดียวกันใน เนเธอร์แลนด์ โปแลนด์ และอิตาลี

*Comparison of Same-Sex Marriage Rights
between the Netherlands, Poland and Italy*

พิสิฐ หรรษไพบุลย์

นักวิชาการอิสระ
อุตรดิตถ์

Pisit Hansaphiboon

*Independent scholar
Uttaradit*

วันที่ส่งบทความ (Received): July 9, 2019
วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ (Revised): August 10, 2019
วันที่ตอบรับบทความ (Accepted): August 13, 2019

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ศึกษาการแพร่กระจายของบรรทัดฐานว่าด้วยการสมรสเพศเดียวกันในสหภาพยุโรป โดยศึกษาผ่านกรณีศึกษา 3 ประเทศ ได้แก่ เนเธอร์แลนด์ อิตาลี โปแลนด์ ทั้งนี้ เมื่อมองผ่านกรอบทฤษฎีวิวัฒนาการชีวิตของบรรทัดฐานแล้วจะพบว่าทั้งสามประเทศมีบทบาทต่อบรรทัดฐานที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เนเธอร์แลนด์เป็นผู้นำทางบรรทัดฐานโดยเป็นชาติแรกที่ยกกฎหมายรับรองการสมรสเพศเดียวกัน สองคืออิตาลีในฐานะผู้ตามทางบรรทัดฐานเพราะถึงแม้จะไม่มีกฎหมายการสมรสเพศเดียวกัน แต่ก็มีกฎหมายที่ให้สิทธิในลักษณะที่คล้ายกันคือกฎหมายคู่ชีวิต ในขณะที่โปแลนด์นั้นเป็นรัฐที่ยังไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานเพราะยังไม่มีกรรับรองสถานะใด ๆ บทบาทที่แตกต่างกันนี้เกิดจากการที่ปัจจัยภายในของแต่ละรัฐไม่เหมือนกัน โดยรัฐที่สภาพแวดล้อมทางศาสนาเปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายทางเพศ รวมทั้งมีวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่ดี โอกาสที่กฎหมายดังกล่าวจะได้รับ การผ่านในสภาก็จะมีมากขึ้น ทั้งนี้อีกปัจจัยที่ควรค่าแก่การนำมาศึกษา คือปัจจัยภายนอกที่รัฐอื่นได้แก่องค์การระหว่างประเทศที่รัฐเป็นสมาชิก ซึ่งในที่นี้คือสหภาพยุโรป ที่มีลักษณะเป็นมหาอำนาจทางบรรทัดฐาน และให้คุณค่ากับประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ซึ่งจะสร้างแรงกดดันในทางใดทางหนึ่งให้รัฐต่าง ๆ รับบรรทัดฐานไปปฏิบัติ นอกจากนี้การบูรณาการและมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างรัฐสมาชิกก็จะส่งผลให้จะต้องมีการยอมรับผลการตัดสินใจของรัฐหนึ่งที่มีความก้าวหน้าทางสิทธิสมรสเพศเดียวกันมากกว่าและเป็นเหตุให้บรรทัดฐานแพร่กระจายมากขึ้น

คำสำคัญ: การสมรสเพศเดียวกัน, กรอบทฤษฎีวิวัฒนาการชีวิตของบรรทัดฐาน, เนเธอร์แลนด์, อิตาลี, โปแลนด์

Abstract

This paper compares the differences between 3 states, namely the Netherlands, Italy and Poland, which play different roles regarding same-sex marriage norm within the European Union. With Finnimore & Sikkink's norm's life circle theory, these 3 states can be defined as 3 different roles: The Netherlands as a norm leader with same-sex marriage legislation, Italy as a norm follower with civil union legislation and Poland as a non-adopter with no recognition on same-sex relations at all. These differences are contributed by their unique natures within states. The countries with more space opened for LGBT by religious and better democracy tend to advance LGBT legislation more than those with lesser space and poorer democracy. However, the other elements which can drive this norm to diffuse in the new country is international organisation, in this case, the European Union. The international organisation plays an important role as the space for norm entrepreneurs, LGBT social movements, to introduce their LGBT norm and to build their connection aboard. Moreover, it can put some pressures on member states to diffuse the norm into their domestic spheres. Especially, when this norm is driven within the EU, the normative and supranational power with humanitarian values and democratic values. Accordingly, there are some probabilities that this norm will cascade more and more in the future.

Keywords: Same-sex marriage, Norm's life cycle theory, the Netherlands, Italy, Poland

สหภาพยุโรปเป็นองค์การระหว่างประเทศระดับภูมิภาคที่ให้
คุณค่าง่ายมากกับสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย โดยถือคุณค่า
ดังกล่าวเป็นหนึ่งในคุณสมบัติที่รัฐสมาชิกต้องปฏิบัติตาม หรือหากรัฐ
ใดต้องการเป็นส่วนหนึ่งขององค์การก็จะผ่านคุณสมบัติดังกล่าวก่อน
จะเข้ามาเป็นรัฐสมาชิกได้ สิทธิมนุษยชนที่สำคัญมากประเด็นหนึ่ง
คือสิทธิของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBT) ในปัจจุบัน
เกิดขบวนการเคลื่อนไหวภายใต้สัญลักษณ์ธงสีรุ้งเพื่อเรียกร้องสิทธิ
ดังกล่าวอย่างกว้างขวางในหลายประเทศทั่วยุโรป ในเชิงสถาบันนั้น
สหภาพยุโรปรับรองสิทธิของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่าง
เป็นทางการผ่านลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏเป็นครั้งแรกในสนธิสัญญา
อัมสเตอร์ดัมใน ค.ศ.1997 ตามที่มาตรา 6a ระบุว่า “...จะต้องดำเนิน
การอย่างเหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงและป้องกันไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติ
บนฐานของเพศสภาพ ชาติพันธุ์หรือชนชาติกำเนิด ศาสนาหรือความเชื่อ
ความพิการ อายุ หรือเพศวิถี”¹ ต่อมาก็มีการเรียกร้องสิทธิของกลุ่ม
บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น เช่นเดียวกับการเกิดขึ้น
ของกฎหมายระหว่างประเทศที่มากขึ้นเพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้นั้น โดยเริ่มจากการปกป้องสิทธิในเพศวิถี (sexual orientation) ไป
จนถึงการปกป้องสิทธิในการแสดงออกอัตลักษณ์ทางเพศ (sexual
expression or gender identity)² ทั้งนี้สิทธิดังกล่าวนี้ประกอบด้วย
หลายระดับ ตั้งแต่การรับรองให้กิจกรรมทางเพศของบุคคลผู้มีความ
หลากหลายทางเพศนั้นถูกกฎหมาย การห้ามกีดกันด้วยเพศวิถีและการ
แสดงออกอัตลักษณ์ทางเพศในการรับเข้าทำงาน ตลอดจนการรับรอง

1 “Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union,” *Official Journal of the European Union* 55 (2009): 297.

2 Philippa Stroud. “The evolution of international human rights norms: From sexual orientation to gender identity,” *Leiden University*, June 9, 2017, <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/52578/Stroud%20C%20Philippa-s1885170-MA%20Thesis%20POWE-2017.pdf?sequence=1> (accessed on May 3, 2018).

สิทธิตามกฎหมายในการสมรสเพศสภาพเดียวกัน หรือแม้กระทั่งการรับรองบุตรที่กำเนิดจากคู่สมรสเพศสภาพเดียวกัน

แม้ว่าการรับรองสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการเข้าทำงานหรือเสรีภาพในการเลือกเพศวิถีนั้นจะเป็นที่แพร่หลายในทุกรัฐสมาชิก อย่างไรก็ตามหากเปรียบเทียบความแตกต่างของสิทธิในการสมรสเพศสภาพเดียวกัน จะพบว่าแต่ละรัฐมีระดับการปกป้องสิทธิดังกล่าวแตกต่างกัน โดยสามารถจัดประเภทรัฐในสหภาพยุโรปได้เป็น 3 ประเภท³ คือ 1) กลุ่มรัฐที่มีกฎหมายรับรองสถานะการสมรสเพศสภาพเดียวกัน ได้แก่ เบลเยียม เดนมาร์ก ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี ไอร์แลนด์ ลักเซมเบิร์ก มอลตา เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส สเปน สวีเดน อังกฤษ และออสเตรีย (ใน ค.ศ. 2019) 2) กลุ่มรัฐที่มีกฎหมายคุ้มครองรับรองการจดทะเบียนในฐานะสถานะคู่ชีวิต (Civil Union) ซึ่งได้แก่ โครเอเชีย ไชปรัส สาธารณรัฐเช็ก เอสโตเนีย กรีซ ฮังการี อิตาลี และสโลวีเนีย 3) กลุ่มรัฐที่ไม่มีกฎหมายรับรองการจดทะเบียนสมรส คู่ชีวิต หรือสถานะอื่นใดที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยระบุให้การสมรสต้องเกิดจากคู่รักที่มีเพศสภาพชาย-หญิงเท่านั้น ได้แก่ บัลแกเรีย ลัตเวีย ลิทัวเนีย โปแลนด์ และสโลวาเกีย⁴ ข้อมูลดังกล่าวจึงนำไปสู่การศึกษาเปรียบเทียบระดับการรับรองสิทธิตามกฎหมายของการแต่งงานเพศสภาพเดียวกันในบทความชิ้นนี้

การศึกษากฎหมายรับรองสถานะสมรสของเพศเดียวกันนั้นมีประโยชน์ต่อการศึกษาสิทธิมนุษยชนของกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ กล่าวคือ สะท้อนถึงความก้าวหน้าทางบรรทัดฐานด้านสิทธิมนุษยชนของบุคคลกลุ่มนี้ เพราะกฎหมายดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อคุณค่าและนิยามของการแต่งงานในรูปแบบดั้งเดิมซึ่งฝังรากลึกอยู่

3 Chris Harris, "Which countries in Europe allow gay marriage?," *Euronews*, July 13, 2017, <http://www.euronews.com/2017/07/13/which-countries-in-europe-allow-gay-marriage> (accessed on May 15, 2018).

4 Ibid.

ในความเข้าใจของสังคมว่าการแต่งงานจะต้องเป็นชาย-หญิงโดยเพศสภาพเท่านั้น ขณะที่บรรทัดฐานใหม่นั้นเสนอให้การสมรสเป็นของ ชาย-ชาย หรือ หญิง-หญิง ก็ได้ เพื่อตอบสนองต่อเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศที่มีความหลากหลายมากขึ้นในปัจจุบัน โดยนับจากนี้ในบทความเมื่อกล่าวถึงการแต่งงานเพศเดียวกัน คำว่า “เพศเดียวกัน” จะเป็นการหมายถึงเพศสภาพโดยกำเนิด (sex) ซึ่งมีเพียงแค่สองเพศคือ ชาย-หญิงตามนิยามแบบดั้งเดิมอันขัดขวางสิทธิในการสมรสของกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ และคำดังกล่าวนั้นก็แตกต่างจากเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศที่มีความลื่นไหลและไม่ถูกจำกัดกรอบเพียงแค่สองเพศ

บทความชิ้นนี้ศึกษาความแตกต่างของระดับการรับรองสิทธิตามกฎหมายในการสมรสเพศสภาพเดียวกันในฐานะบรรทัดฐานระหว่างประเทศ โดยศึกษาผ่านกรณีศึกษา 3 ประเทศที่มีระดับการรับรองสิทธิดังกล่าวตามกฎหมายที่แตกต่างกันคือเนเธอร์แลนด์ อิตาลี และโปแลนด์ ทั้งนี้การศึกษานำไปสู่ข้อเสนอของผู้เขียนที่ว่าบรรทัดฐานดังกล่าวนี้เป็นผลลัพธ์จากการปะทะสร้างสรรค์กันระหว่างบรรทัดฐานภายในสังคมและบรรทัดฐานระหว่างประเทศ กล่าวคือในระดับรัฐปัจจัยทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นฐานความเชื่อทางศาสนา และปัจจัยทางการเมืองซึ่งก็คือความเป็นประชาธิปไตยเป็นตัวแปรหลักที่ชี้วัดว่าการผ่านร่างกฎหมายรับรองสิทธิการสมรสเพศสภาพเดียวกันจะเกิดขึ้นหรือไม่ ในขณะเดียวกันก็เป็นตัวกำหนดบทบาทของรัฐที่มีต่อบรรทัดฐานว่าด้วยสิทธิดังกล่าวในเวทีระหว่างประเทศ โดยรัฐที่จะกลายเป็นผู้นำบรรทัดฐานนี้จะต้องเป็นรัฐที่พื้นฐานความเชื่อทางศาสนาเปิดพื้นที่ให้กับค่านิยมการสมรสในรูปแบบเพศสภาพเดียวกัน พร้อมกันนั้นก็มีความเป็นประชาธิปไตยที่สูงระดับหนึ่ง ในทางกลับกันรัฐที่ความเชื่อทางศาสนาไม่เปิดพื้นที่ให้นิยามรูปแบบใหม่รวมถึงมีความเป็นประชาธิปไตยอยู่ในระดับต่ำ บรรทัดฐานนี้จะไม่เกิดขึ้นจากสังคมระดับรัฐ ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นอย่างสุดโต่งไปในทางใดทางหนึ่ง แต่สามารถเกิดการ

ประนีประนอมและอยู่ร่วมกันของบรรทัดฐานเก่าและบรรทัดฐานใหม่ได้ กล่าวคือ หากสภาพภายในเอื้ออำนวยก็จะเกิดการรับรองการสมรสเพศเดียวทางตามกฎหมายเช่นเดียวกับเนเธอร์แลนด์ ในทางกลับกันก็จะไม่เกิดการรับรองใด ๆ เช่นเดียวกับโปแลนด์ กระนั้นแล้วก็สามารถเกิดการประนีประนอมและเกิดการรับรองภายใต้กฎหมายรับรองคู่ชีวิตเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในกรณีอิตาลี

อย่างไรก็ตาม ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ายังมีปัจจัยภายนอกประเทศที่ส่งผลต่อการผ่านร่างกฎหมาย กล่าวคือแม้จะปัจจัยภายในจะไม่เอื้อต่อการเกิดขึ้นของบรรทัดฐานการสมรสเพศเดียวจากระดับรัฐ แต่ตัวแสดงรัฐก็จะประสบกับแรงกดดันและกระแสการเผยแพร่บรรทัดฐานจากสังคมระหว่างรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐดังกล่าวต้องการความรู้สึกลึกถึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมระหว่างประเทศนั้นหรือองค์การนั้น หรือจะต้องปฏิสัมพันธ์กับตัวแสดงอื่นในองค์การมากขึ้น ทั้งนี้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศซึ่งเป็นผู้นำเชิงบรรทัดฐานจะสามารถผลักดันวาระและเผยแพร่บรรทัดฐานดังกล่าวสู่รัฐสมาชิกอื่น ๆ ได้มากขึ้น ก็ด้วยการอาศัยสหภาพยุโรปเป็นเครื่องมือในฐานะช่องทางการนำเสนอบรรทัดฐาน และเชื่อมโยงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติ นอกจากนี้ยังสามารถอาศัยประโยชน์ของสหภาพยุโรปในแง่ที่ว่าองค์การระหว่างประเทศที่มีลักษณะเป็นมหาอำนาจเชิงบรรทัดฐาน (Normative Power) และองค์การที่มีอธิปไตยเหนือรัฐ (Supranational) ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน การเปลี่ยนเชิงบรรทัดฐานว่าการสมรสเพศเดียวกันจะเกิดขึ้นเช่นเดียวกับการรับรองสิทธิความหลากหลายทางเพศอันได้แก่เพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในเวทีระหว่างประเทศนี้

ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนข้อเสนอดังกล่าว บทความชิ้นนี้ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ หนึ่งคือ กรอบทฤษฎีในการศึกษา เมื่อสิทธิการสมรสเพศเดียวกันตามกฎหมายกลายเป็นบรรทัดฐานระหว่างประเทศ จึงมีประโยชน์อย่างมากที่จะต้องเข้าใจธรรมชาติของวัฏจักรบรรทัดฐาน

ว่า บรรทัดฐานหนึ่งนั้นเกิดขึ้นในสังคมระหว่างประเทศและมีการแพร่กระจายอย่างไร มีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรือสนับสนุนใดที่ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของบรรทัดฐานใดกับบรรทัดฐาน อีกทั้งปัจจัยเหล่านั้นก่อร่างสร้างตำแหน่งให้กับตัวแสดงรัฐมีบทบาทกับบรรทัดฐานอย่างไร สองคือการนำเสนอกรณีศึกษาทั้ง 3 ประเทศ ซึ่งได้แก่ เนเธอร์แลนด์ โดยเป็นการนำตัวแบบด้านบทบาทที่มีต่อบรรทัดฐานในทฤษฎีมาเชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจัยของแต่ละประเทศ ในส่วนนี้จะเป็นการทำความเข้าใจถึงสถานการณ์สิทธิของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในภาพรวมผ่านข้อเท็จจริงเบื้องต้นของทั้ง 3 ประเทศ เพื่อไปสู่การศึกษาปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อตัวแสดงรัฐเหล่านี้ต่อไป สามคือองค์ประกอบของการสมรส ในการที่จะเข้าใจปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรือสนับสนุนของบรรทัดฐานได้อย่างถ่องแท้ จำเป็นจะต้องเข้าใจถึงธรรมชาติ นิยาม และคุณค่าที่แฝงหรือกำกับอยู่กับการสมรสภายใต้กรอบการมองของสังคมก่อน เพื่อให้สามารถระบุได้ว่าฐานคิดใดในคุณค่าเก่าเปิดพื้นที่ให้หรือกีดกันสังคมจากบรรทัดฐานใหม่ รวมถึงปัจจัยทางการเมืองที่จะนำไปสู่กระบวนการผ่านร่างกฎหมายในทางปฏิบัติด้วย สี่คือปัจจัยภายในอันได้แก่ ศาสนาซึ่งเป็นปัจจัยทางสังคมและความเป็นประชาธิปไตยซึ่งเป็นปัจจัยทางศาสนา โดยจะเป็นการอธิบายถึงการที่เปิดพื้นที่ให้กับแนวคิดการสมรสเพศเดียวกันในเนเธอร์แลนด์ การกีดกันและจำกัดกรอบของการสมรสในโปแลนด์ รวมถึงการประนีประนอมระหว่างบรรทัดฐานเก่าและบรรทัดฐานใหม่ในอิตาลี นอกจากนี้จะกล่าวถึงความจำเป็นประชาธิปไตยว่าเกี่ยวข้องและมีบทบาทอย่างไรต่อการผลักดันให้เกิดการผ่านร่างกฎหมายสิทธิการสมรสเพศเดียวกันในรัฐสภาห้าคือปัจจัยภายนอก โดยเป็นการศึกษาถึงบทบาทของสหภาพยุโรปในฐานะพื้นที่ในการนำเสนอบรรทัดฐานและตัวแสดงองค์การระหว่างประเทศที่ช่วยผลักดันให้รัฐสมาชิกรับบรรทัดฐานไปปฏิบัติมากขึ้น โดยจะนำกล่าวถึงการเผยแพร่บรรทัดฐานที่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในอดีต และ

เสนอถึงอิทธิพลที่ควรเป็นในการผลักดันวาระปัจจุบัน จากนั้นในส่วนสุดท้ายคือการสรุปประเด็นในการศึกษา

กรอบทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาสิทธิตามกฎหมายในการสมรสเพศเดียวกันนั้น เป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจเกี่ยวกับบรรทัดฐาน เพื่อให้สามารถอธิบายได้ว่าบรรทัดฐานว่าด้วยการรับรองการสมรสเพศเดียวกันนั้นมีพลวัตการเปลี่ยนแปลงในระดับรัฐและระหว่างรัฐอย่างไร ในส่วนนี้จะเป็นการอธิบายถึงคำจำกัดความหน้าที่ และวัฏจักรของบรรทัดฐาน คำจำกัดความของบรรทัดฐานคือ มาตรฐานของความเหมาะสมด้านพฤติกรรม (standard of behavioural appropriateness)⁵ โดยมีสองประเด็นที่ควรคำนึงคือ 1) บรรทัดฐานนั้นไม่ใช่ความคิดแต่เป็นพฤติกรรม เนื่องจากบรรทัดฐานเป็นเรื่องของชุดความเข้าใจอันเด่นชัดร่วมระหว่างองคภาวะต่าง ๆ ที่ผลักดันให้แต่ละตัวแสดงเต็มใจที่จะแสดงพฤติกรรมทั้งหลายออกมา ตัวแสดงทั้งหลายจะตีกรอบการแสดงพฤติกรรมตามความเข้าใจมากกว่าเพียงแค่คำนึงถึงโดยไม่ปฏิบัติตาม⁶ 2) บรรทัดฐานเป็นเรื่องของความถูกต้องเหมาะสม (oughtness) ซึ่งเป็นตัวกำหนดกรอบว่าองคภาวะหนึ่ง ๆ “ควร” แสดงพฤติกรรมเช่นไร ลักษณะอย่างมีนัยสำคัญหนึ่งของบรรทัดฐานคือการที่ตัวแสดงใช้อ้างเป็นความชอบธรรมในการดำเนินแนวทางของตน บรรทัดฐานมีอยู่มิใช่เพราะได้รับการนำมาบังคับใช้ แต่เพราะตัวแสดงเห็นว่าเป็นความชอบธรรม⁷ ด้วยเหตุนี้เมื่อกล่าวถึงบรรทัดฐานจึงเป็นการกล่าวถึงความถูกต้องเหมาะสมมากกว่า

5 Martha Finnemore and Kathryn Sikkink, “Norm dynamics international and political change,” *International Organisation* 52, No. 4 (1998): 895.

6 Ibid.

7 Ibid.

จะเป็นการควบคุมพฤติกรรมของตัวแสดงด้วยกฎกติกาที่กำหนดขึ้น ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าจึงควรใช้ทฤษฎีสรรค์สร้างนิยมซึ่งเป็นกรอบการมองที่ช่วยให้ศึกษาเข้าใจถึงบรรทัดฐานได้ดีที่สุด

การศึกษาการรับรองสิทธิตามกฎหมายในการแต่งงานเพศเดียวกันในยุโรปจำเป็นต้องศึกษาในฐานะบรรทัดฐาน หากใช้ทฤษฎีกลุ่มการคิดอย่างเป็นเหตุผล (rational choice theory) เป็นตัวแบบของการศึกษาการรับรองสิทธิตามกฎหมายในการแต่งงานเพศเดียวกันจะทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ เพราะเหตุผลนิยม (rationalist) เน้นผลประโยชน์ของรัฐในฐานะความจริงอันเที่ยงแท้ถาวร ซึ่งประเด็นสิทธิดังกล่าวไม่ได้สะท้อนหรือเชื่อมโยงผลประโยชน์แห่งชาติแต่อย่างใด อีกทั้งกรอบการมองดังกล่าวยังละเลยความสำคัญของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเผยแพร่บรรทัดฐานการผ่านร่างกฎหมายนั้นมิได้หมายถึงการที่ผลประโยชน์แห่งชาติเปลี่ยนไป แต่เป็นเพราะความเข้าใจของผู้คนว่าด้วยเหมาะสมหรือบรรทัดฐานนั้นเปลี่ยนไป บรรทัดฐานนั้นมีการเปลี่ยนไปตามกาลเวลาอยู่เสมอ โดยบรรทัดฐานเดิมอาจถูกตั้งคำถามและแทนที่ด้วยบรรทัดฐานใหม่ได้ เพราะในกรอบการมองแบบสรรค์สร้างนิยมนั้นความสัมพันธ์ระหว่างสังคมและปัจเจกที่เป็นสมาชิกเป็นตัวกำหนดบรรทัดฐานโดยมีลักษณะแบบไป-กลับ กล่าวคือ สังคมเป็นผู้ขัดเกลาให้ตัวแสดงหน่วยเรียนรู้ว่าตนมีสิทธิและความชอบธรรมในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ อย่างไร โดยการปฏิบัติตามหรือไม่นั้นในท้ายที่สุดย่อมมีผลตามมา ในขณะเดียวกันตัวแสดงหน่วยใดหน่วยหนึ่งก็จะเป็นผู้นำเสนอบรรทัดฐานใหม่ ๆ ที่ตัวแสดงอื่น ๆ จะรับไปปฏิบัติ ยึดถือและกลายเป็นมาตรฐานการปฏิบัติร่วมกัน หากเห็นว่าเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของตน หรือเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานเดิมที่ตนยึดถือบรรทัดฐานแต่ละชุดอาจสามารถอยู่ร่วมขัดกันอย่างสมบูรณ์แบบ ในทางกลับกันก็สามารถถูกหยาบยกเป็นประเด็นปะทะถกเถียงได้เสมอเช่นกัน ทั้งนี้

บรรทัดฐานที่ขัดกันนั้นอาจมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถอยู่ภายในสภาพแวดล้อมเดียวกันก็ได้⁸

ทฤษฎีหนึ่งที่กล่าวถึงพลวัตรของบรรทัดฐานระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดีคือ ทฤษฎีว่าวัฏจักรของบรรทัดฐาน (Norm's life circle) โดยมาร์ธา ฟินเนมอร์ และแคธริน สิกคิง (Martha Finnemore and Kathryn Sikkink) ซึ่งแบ่งวัฏจักรออกเป็นทั้งสิ้น 3 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นการปรากฏขึ้นของบรรทัดฐาน 2) ขั้นแพร่กระจายของบรรทัดฐาน และ 3) ขั้นยึดถือเชื่อใช้อย่างแท้จริง⁹ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นแรก: ขั้นการปรากฏขึ้นของบรรทัดฐาน (norm emergence) เริ่มต้นจากการที่ตัวแสดงหนึ่งซึ่งอาจเป็นปัจเจกบุคคล รัฐ หรือองค์การที่ไม่ใช่รัฐปฏิบัติตนในฐานะผู้นำเสนอบรรทัดฐาน (norm entrepreneur)¹⁰ โดยนำเสนอบรรทัดฐานใหม่และโน้มน้าวเพื่อให้เกิดผู้นำทางบรรทัดฐาน (norm leader) ซึ่งเป็นรัฐ หมายถึงรัฐที่น้อมรับบรรทัดฐานใหม่และนำไปเผยแพร่ต่อให้เกิดผู้ตามเชิงบรรทัดฐาน¹¹ (norm follower) ซึ่งหมายถึงรัฐที่น้อมรับบรรทัดฐานต่อไป¹² ช่องทางอันทรงคุณูปการสำคัญในการเปิดประเด็นเกี่ยวกับบรรทัดฐานใหม่นี้คือองค์การระหว่างประเทศ เพราะเป็นช่องทางที่มีลักษณะเป็นองค์การ (organisational pathway)¹³ ไม่ว่าจะเป็นตัวแสดงประเภทใดก็ตาม ผู้นำเสนอเชิงบรรทัดฐานจะทำให้ประเด็นที่ตนต้องการนำเสนอเป็นที่สนใจ หรือแม้กระทั่งสร้างประเด็นใหม่ด้วยการใช้ภาษาที่มีการตั้งชื่อ การตีความ และทำให้เป็นเรื่องเป็นราว (dramatise) กับประเด็นเหล่านั้น¹⁴ ซึ่งนัก

8 Ibid., 889.

9 Ibid., 896.

10 Ibid.

11 Ibid., 897.

12 Ibid., 888.

13 Ibid., 899.

14 Ibid.

ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์เรียกวิธีการนี้ว่า “การจัดกรอบ” (framing)¹⁵ อย่างไรก็ตามบรรทัดฐานใหม่ไม่เคยเกิดขึ้นอย่างฉับพลันเหมือนเป็นส่วนเติมเต็มของสูญญากาศทางบรรทัดฐานในเวทีระหว่างประเทศ แต่กลับต้องปะทะถกเถียงกับบรรทัดฐานเดิมและการรับรู้ผลประโยชน์ที่สถิตอยู่แต่แรกเริ่มเสมอ บรรทัดฐานใหม่ใดก็ตามที่ได้รับการนำเสนอจะประสบกับการปะทะแข่งขันทางบรรทัดฐาน (norm contestation) ซึ่งเป็นการปะทะถกเถียงกันระหว่างตรรกะของความเหมาะสม (logic of appropriateness) ที่เกี่ยวข้องกับบรรทัดฐาน¹⁶ ผู้นำเสนอจะเพียรพยายามในการช่วงชิงและแทนที่ความเหมาะสมที่มีอยู่ก่อนแล้วด้วยนิยามที่อยู่ภายใต้บรรทัดฐานใหม่¹⁷ แน่นอนว่าการนิยามผลประโยชน์ในรูปแบบใหม่นั้นเป็นวิธีที่เป็นไปได้มากกว่าการการกระทำที่ขัดผลประโยชน์ หากบรรทัดฐานใหม่สามารถดึงดูดความสนใจผู้ตาม บรรทัดฐานเป็นจำนวนมากพอจนถึงจุดปลาย (tipping point) ก็จะไปสู่ขั้นต่อไปคือการแพร่กระจายของบรรทัดฐาน¹⁸

ขั้นที่สอง: การแพร่กระจายของบรรทัดฐานเกิดขึ้นหลังจุดปลาย พลวัตความเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกรัฐเพื่อให้มีการเปลี่ยนถ่ายอัตลักษณ์ให้สอดคล้องมาตรฐานความเหมาะสมด้านพฤติกรรมของรัฐต่าง ๆ ที่พบเห็นได้อย่างเป็นที่ประจักษ์ในเวทีระหว่างประเทศ¹⁹ กระบวนการขจัดเกลากทางสังคมถือเป็นกลไกสำคัญในการแพร่กระจายบรรทัดฐาน องค์การระหว่างประเทศจึงมีบทบาทสำคัญในการแพร่กระจายนี้เพราะเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่เป็นสถาบันซึ่งมีบทบาทในการขจัดเกลากตัวแสดงรัฐ รัฐจะรับบรรทัดฐานไปปฏิบัติด้วยแรงกดดันของประเทศเพื่อนบ้าน (peer pressure) โดยมี 3 แรงจูงใจ

15 Ibid.

16 Ibid.

17 Ibid., 901.

18 Ibid.

19 Ibid., 902.

ในการตอบสนองต่อแรงกดดันดังกล่าว ได้แก่ 1) การสร้างความชอบธรรมระหว่างประเทศ (international legitimation) เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของรัฐเพื่อให้ได้รับการยอมรับเพราะสื่อถึงชื่อเสียง ความไว้วางใจได้ และความน่าเชื่อถือของรัฐ นอกจากนี้ความชอบธรรมระหว่างประเทศยังส่งผลให้เกิดความชอบธรรมภายในรัฐในแง่ที่ว่าประชาชนยอมโดยทั่วกันว่าผู้นำยังมีความสามารถในการดำรงไว้ซึ่งอำนาจได้ 2) การคล้อยตาม (conformation) เป็นหลักฐานทางสังคมว่ารัฐปฏิบัติตามบรรทัดฐานและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมระหว่างประเทศ และ 3) การเคารพตนเอง (esteem) เป็นประเด็นเชิงลึกมากกว่า 2 แง่ จูงใจข้างต้น กล่าวคือผู้นำปฏิบัติตามบรรทัดฐานเพราะต้องการมิใช่แค่เพียงให้ผู้อื่นยอมรับในตนเอง แต่ต้องการให้ตนเองยอมรับตนเองว่ามีดี ผู้นำอาจสูญเสียเกียรติและความภาคภูมิใจหากไม่สามารถมีอัตลักษณ์ที่ตีงามได้²⁰ เมื่อมีการแพร่กระจายของบรรทัดฐานโดนทั่วกันแล้ว อาจนำไปสู่การยึดถือเชื่อใช้อย่างแท้จริงซึ่งเป็นขั้นสุดท้าย รัฐจะปฏิบัติตามอย่างไม่ต้องคำถามหรือคิดทบทวน เช่นเดียวกับการประเมินการค้าทาสและทหารเด็ก ทั้งนี้กระบวนการข้างต้นอาจย้อนกลับ เพราะเกิดการตั้งคำถามกับบรรทัดฐานก็เป็นได้

ทั้งนี้บรรทัดฐานใหม่มีจำเป็นต้องแทนที่บรรทัดฐานเก่าได้อย่างสมบูรณ์แบบเสมอไป บรรทัดฐานใหม่สามารถดำรงอยู่ในความสนใจของตัวแสดงในเวทีระหว่างประเทศได้ อลาสแตร์ เอียน จอห์นสตัน (Alastair Iain Johnston) ได้นำเสนอเงื่อนไขที่ควรตระหนักถึงเกี่ยวกับการผสมผสานกันตามอุดมคติ (ideal combinations) ไว้ 4 ประการ กล่าวคือ การที่บรรทัดฐานใหม่จะสามารถอยู่ร่วมกับบรรทัดฐานเดิมได้ในสภาพแวดล้อมทางสังคม ผู้นำบรรทัดฐานจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อสภาพแวดล้อมมีลักษณะดังต่อไปนี้ ได้แก่ ประการแรก ตัวแสดงมีแรงจูงใจอย่างสูงภายใต้การตระหนักรู้ที่จะพินิจพิจารณา

20 Ibid.

ข้อมูลใด ๆ ที่มีความขัดแย้งกันทางทัศนคติ โดยข้อมูลนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นสภาพแวดล้อมที่อาจคุกคาม หรือมีความแปลกใหม่และขัดกับทัศนคติเดิม ประการที่สอง ผู้นำบรรทัดฐานมีอิทธิพลอย่างสูงต่อสมาชิกภายในกลุ่มขนาดเล็กที่มีความใกล้ชิดกันซึ่งผู้ตามรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งหรือต้องการเป็นส่วนหนึ่งในนั้น ประการที่สาม ทัศนคติตายตัวที่มีอยู่ก่อนแล้วและสวนทางกับข้อความใหม่ที่มีความขัดแย้งกันทางทัศนคตินั้น เป็นสิ่งที่มีอยู่น้อย หรือไม่มีอยู่เลยในตัวแสดง ประการที่สี่ ในเชิงสัมพัทธ์องค์ภาวะไม่ถูกรอบงำโดยหลักการ เมื่อประเด็นดังกล่าวเป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงและถูกหลักการบดบังไว้²¹ เงื่อนไขทั้ง 4 ประการนี้จะเป็นตัวแปรสำคัญในการตัดสินว่าบรรทัดฐานใหม่จะสามารถอยู่ร่วมกับบรรทัดฐานเก่าหรือเข้าไปแทนที่ได้หรือไม่

กรณีศึกษา: เนเธอร์แลนด์ อิตาลี และโปแลนด์

จากทฤษฎีวิวัฒนาการชีวิตของบรรทัดฐานระหว่างประเทศจะเห็นว่าสถานะของตัวแสดงที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับบรรทัดฐาน คือ นำเสนอบรรทัดฐาน ผู้นำทางบรรทัดฐาน และผู้ตามทางบรรทัดฐาน นอกจากนี้แม้ทฤษฎีจะไม่ได้กล่าวถึง แต่ก็เป็นที่รู้กันว่ายังมีตัวแสดงที่อยู่ในสังคมระหว่างประเทศแต่ยังไม่ได้รับบรรทัดฐานนั้นไปปฏิบัติ เมื่อจำแนกประเภทของตัวแสดงได้ตามข้างต้นแล้วจะพบว่ามีประเทศที่สามารถนำมาเป็นกรณีศึกษาดังนี้คือ เนเธอร์แลนด์ในฐานะผู้นำเชิงบรรทัดฐาน อิตาลีในฐานะผู้ตามทางบรรทัดฐาน และโปแลนด์ในฐานะตัวแสดงรัฐที่ยังไม่ได้รับบรรทัดฐานนั้นไปปฏิบัติ โดยจะไม่กล่าวถึงผู้นำเสนอบรรทัดฐานเนื่องจากเป็นที่รู้กันดีว่าคือองค์การเคลื่อนไหวทางสังคมที่

21 Alastair Iain Johnston, "Treating International Institutions as Social Environments," *International Studies Quarterly*, 2001, <https://pdfs.semanticscholar.org/5879/a8927c508e97c4bf1844dcc7b9101229cca9.pdf> (accessed on May 15, 2018).

เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับบรรทัดฐานด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ที่ต้องอาศัยตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐในการนำเสนอบรรทัดฐานเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความขนานกันในการศึกษาจึงเลือกกรณีศึกษาเฉพาะตัวแสดงระดับรัฐ รวมถึงเพื่อเสนอภาพการปะทะกันของบรรทัดฐานเก่าและใหม่ในสังคมระดับรัฐด้วย

เนเธอร์แลนด์ในฐานะผู้นำทางบรรทัดฐาน

เนเธอร์แลนด์นั้นมีบทบาทสำคัญต่อการเผยแพร่บรรทัดฐาน และมีความน่าสนใจต่อการเลือกมาเป็นกรณีศึกษา โดยถึงแม้จะไม่ใช่อรัฐที่ทรงอิทธิพลเทียบเท่าสหราชอาณาจักร เยอรมนี และฝรั่งเศส แต่เนเธอร์แลนด์เป็นชาติแรกในยุโรปที่ผ่านร่างกฎหมายรับรองสถานะสมรสเพศเดียวกันใน ค.ศ.2001²² พร้อมกันนั้นได้ผ่านร่างกฎหมายรับรองบุตรที่เกิดกับครอบครัวเพศเดียวกันรวมถึงบุตรที่รับอุปการะให้เป็นบุตรของทั้งสองบุคคลในคู่สมรสเพศเดียวกันด้วย²³ ความแตกต่างของการสมรสเพศเดียวกันและต่างเพศ คือ บุตรที่เกิดกับคู่สมรสต่างเพศจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นบุตรของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงโดยปริยาย แต่จะกฏดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้นกับคู่สมรสเพศเดียวกัน²⁴ ทั้งนี้ต่อมาใน ค.ศ.2002 จะให้สิทธิความเป็นผู้ปกครองโดยปริยายกับอีกฝ่ายที่ไม่ได้เป็นให้ผู้กำเนิดบุตรโดยตรง เว้นแต่จะมีบุคคลที่สามยอมรับ

22 Justin McCarthy, "European Countries among Top Places for Gay People to Live," *Gallup News*, June 26, 2015, <http://news.gallup.com/poll/183809/european-countries-among-top-places-gay-people-live.aspx> (accessed on May 15, 2018).

23 Ibid.

24 Kees Waaldijk, "Major legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnership for different-sex and same-sex partners in the Netherlands," *Universiteit Leiden*, 2004, <https://same-sex.web.ined.fr/pdf/DocTrav125/05Doc125TheNetherlands.pdf> (accessed on May 15, 2018).

สถานะผู้ให้กำเนิดบุตรก่อนบุตรจะคลอด²⁵ โดยก่อนหน้านั้นมีการผ่านร่างกฎหมายรับรองคู่ชีวิต (Partnerships) ใน ค.ศ.1998 ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการสมรสโดยครอบคลุมทั้งบุคคลเพศสภาพเดียวกันและต่างเพศ โดยไม่มีความแตกต่างกับการสมรสในแง่ของกระบวนการและข้อกำหนดมากนัก เว้นแต่บุตรที่เกิดกับบุคคลหนึ่งจะไม่นับถือว่าเป็นบุตรของอีกฝ่ายโดยปริยาย จะต้องทำการรับรองบุตรก่อน²⁶ ไม่เพียงเท่านั้นเนเธอร์แลนด์เป็นประเทศที่เอื้อต่อการเกิดขึ้นของสิทธิกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศโดยเกิดกฎหมายห้ามเลือกปฏิบัติจากการแสดงออกทางเพศใน ค.ศ.1994²⁷ โดยจะต้องไม่กีดกันการเข้าทำงาน การซื้อบ้าน การเข้าอยู่อาศัยทั้งในเคหสถานของรัฐและส่วนบุคคล อีกทั้งกิจกรรมทางเพศของกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศก็ได้รับรองให้ถูกกฎหมายใน ค.ศ.1811²⁸

อิตาลีในฐานะผู้ตามทางบรรทัดฐาน

สื่อหลายสำนักกล่าวว่าสถานการณ์ปัจจุบันของอิตาลีนั้นเปรียบเสมือนประเทศที่ถูกแบ่งเป็นสองฝั่ง เพราะมีการปะทะกันระหว่างแนวคิดที่สนับสนุนสิทธิกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศกับแนวคิดอนุรักษนิยมที่มีท่าทีขัดขวางการเรียกร้องสิทธิดังกล่าว เหตุผลที่ทำให้อิตาลีมีความน่าสนใจและมีประโยชน์ต่อการนำมาเป็นกรณีศึกษาคือการที่อิตาลีครอบคลุมพื้นที่การปกครองไปยังนครรัฐวาติกันซึ่งถือเป็นหัวใจของศาสนจักรคาทอลิกและมีพระสันตปาปาประมุขทางศาสนาพำนักอยู่ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ตามบรรทัดฐานที่สำคัญ โดยเห็นได้จากการที่อิตาลีได้ผ่านร่างกฎหมายรับรองสถานะคู่ชีวิต

25 Ibid.

26 Ibid.

27 Timothy Murphy, *Reader's Guide to Lesbian and Gay Studies* (Routledge, 2013), 418.

28 Ibid.

(civil union) ให้กับคู่รักเพศเดียวกันเมื่อ ค.ศ.2016 ที่ผ่านมา²⁹ แม้จะไม่ใช่การรับรองในฐานะคู่สมรส แต่ก็ทำให้อิตาลีเป็นกรณีศึกษาที่ให้ภาพการประนีประนอมระหว่างบรรทัดฐานเก่าและบรรทัดฐานได้เป็นอย่างดี ไม่เพียงแต่กฎหมายรับรองสถานะคู่ชีวิตเท่านั้น อิตาลีรับรองให้กิจกรรมทางเพศของกลุ่มคนรักเพศสภาพเดียวกันถูกต้องตั้งแต่ ค.ศ.1890³⁰ ทั้งนี้ยังรับรองสถานะของคู่สมรสเพศเดียวกันของชาวต่างชาติใน ค.ศ.2017³¹ โดยเกิดขึ้นเมื่อศาลสูงสุดอิตาลีรับรองสถานะสมรสของคู่เลสเบี้ยนชาวฝรั่งเศสโดยปฏิเสธคำอุทธรณ์ของศาลฎีกาแต่ยึดตามสถานะดั้งเดิมที่ได้รับจากสัญชาติกำเนิดซึ่งก็คือฝรั่งเศส³² รวมถึงในบางศาลนั้นมีการรับรองบุตรที่เกิดหรือบุตรบุญธรรมที่ได้รับการอุปการะโดยครอบครัวเพศสภาพเดียวกันชาวต่างชาติด้วย ดังนั้นจึงถือว่าอิตาลีเป็นผู้ตามทางบรรทัดฐานอย่างเห็นได้ชัด อย่างไรก็ตาม อิตาลีก็ยังไม่ใช้รัฐที่เปิดรับบรรทัดฐานดังกล่าวอย่างเต็มที่เพราะจนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่มีความหมายห้ามมิให้มีการกีดกันด้วยอัตลักษณ์ทางเพศในการรับเข้าทำงาน รวมทั้งสิทธิต่าง ๆ ข้างต้นก็ไม่ได้ครอบคลุมไปยังประชาชนสัญชาติอิตาลีโดยกำเนิดอย่างทั่วถึงด้วย

29 Stephanie Kirchgaessner, “Italian senate passes watered-down bill recognising same-sex civil unions,” *The Guardian*, February 25, 2016, <https://www.theguardian.com/society/2016/feb/25/italy-passes-watered-down-bill-recognising-same-sex-civil-unions> (accessed on May 16, 2018).

30 Lucas Itaborahy and Jingshu Zhu, *State-sponsored Homophobia: A world survey of laws prohibiting same sex activity between consenting adults* (ILGA, 2013).

31 Roberta Lunghini, “Italian Court recognizes gay marriage officiated abroad for the first time,” *West Immigrazione*, February 7, 2017, <https://www.west-info.eu/italian-court-recognizes-gay-marriage-officiated-abroad-for-the-first-time/> (accessed on May 16, 2018).

32 Ibid.

โปแลนด์ในฐานะตัวแสดงที่ยังไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐาน

แม้ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศที่มีจำนวนมากจะเพียรพยายามในการผลักดันประเด็นวาระทางสิทธิของกลุ่มตนเอง แต่ก็ไม่มีทีท่าที่จะประสบความสำเร็จนัก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้โปแลนด์น่าสนใจต่อการนำมาเป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้ ปัจจุบันนี้โปแลนด์ยังไม่มีการรับรองสถานะของคู่สมรสเพศเดียวกันใด ๆ แม้จะมีการเสนอร่างกฎหมายเข้าสู่รัฐสภา แต่ก็จะประสบกับเสียงคัดค้านอย่างล้นหลาม³³ โดยใน ค.ศ.1997 รัฐธรรมนูญได้ระบุให้การแต่งงานเป็นของผู้มีเพศสภาพชาย-หญิงอย่างชัดเจน และห้ามเพศเดียวกันสมรสกัน³⁴ ส่วนร่างกฎหมายคู่ชีวิตนั้นจะได้รับการเสนอเพื่อพิจารณาใน ค.ศ.2018³⁵ และซึ่งก็เป็นปีเดียวกับที่กฎหมายห้ามกีดกันด้วยอัตลักษณ์ทางเพศในที่ทำงานจะได้รับการพิจารณาหลังถูกเลื่อนในคราวที่แล้วด้วย นอกจากนี้โปแลนด์ก็ไม่มีกฎหมายรับรองบุตรไม่ว่าจะเป็นบุตรที่ได้รับการอุปการะหรือกำเนิดในครอบครัวเพศเดียวกัน จึงทำให้คู่สมรส คู่ชีวิต หรือครอบครัวเพศเดียวกันไม่มีอยู่ในสายตาของกฎหมาย อย่างเดียวที่พอจะเป็นการรับรองสิทธิของกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในโปแลนด์ก็คือการรับรองว่ากิจกรรมทางเพศของผู้มีรสนิยมรักเพศสภาพเดียวกันถูกกฎหมาย โดยไม่เคยถือว่าผิดกฎหมายและได้รับการยืนยันใน ค.ศ.1932³⁶ ทั้งนี้ สถานการณ์สิทธิของกลุ่มคนดังกล่าวในโปแลนด์ในโปแลนด์ก็ยังไม่สู้ดีนักเพราะในขณะที่รัฐบาลไม่ได้ผ่านร่างกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิใด ๆ ก็ต้องเผชิญกับขบวนการเคลื่อนไหวที่ออกมาต่อต้านกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศด้วย

33 Richard Ammon, "A Brief History of Gay Poland," *Globalgayz*, <https://www.globalgayz.com/a-brief-history-of-gay-poland/> (accessed on May 16, 2018).

34 Ibid.

35 Ibid.

36 Ibid.

องค์ประกอบของการสมรส

เนื่องด้วยบรรทัดฐานว่าด้วยสิทธิในการสมรสเพศเดียวกัน นั้นมีความเกี่ยวข้องกับปริณิถนทางความคิดความเชื่อที่ว่าด้วยเรื่อง สถานะความสัมพันธ์ สถาบันครอบครัว ตลอดจนพิธีกรรมทางศาสนา อันเป็นการทับซ้อนกันของความเข้าใจหลาย ๆ ชุด จึงจำเป็นที่จะต้อง สังเคราะห์และจำแนกองค์ประกอบเพื่อให้เข้าใจว่าปัจจัยใดบ้าง ที่ส่งผล ต่อการทำลายบรรทัดฐานเดิม เปลี่ยนทิศทางการเข้าใจที่มีต่อการ สมรส หรือแม้กระทั่งเป็นอุปสรรคไม่ให้บรรทัดฐานใหม่นี้แทนที่ความ เชื่อแบบดั้งเดิม โดยการสมรสประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ³⁷ ได้แก่ หนึ่งคือพันธะระหว่างบุคคล (Personal Bond) กล่าวคือ คู่สมรสมี ความรู้สึกรักใคร่ มีความผูกพันทางใจต่อกัน สองคือการรับรู้ของสังคม (Social Recognition) หมายถึง การที่สังคมรอบข้างรับรู้สถานะความ สัมพันธ์ของทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวของทั้งสองฝ่าย ยอมรับว่าความรักของคู่สมรสมีอยู่จริงและเป็นสิ่งที่ถูกต้อง สามคือพิธี ทางศาสนา (Religious Rites) กล่าวคือ คู่บ่าวสาวได้ผ่านพิธีกรรมที่มี ให้คำสาบานต่อหน้าพระผู้เป็นเจ้า บุคคล และ/หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือ รับคำอวยพรจากบุคคล หรือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น และองค์ประกอบ สุดท้ายคือข้อผูกพันทางกฎหมาย (Civil Contract) กล่าวคือ กฎหมาย ได้ให้การรับรองสถานะสมรสของคู่นี้ และให้ศักดิ์และสิทธิตามที่ กฎหมายกำหนด³⁸

ทั้งนี้ ไม่จำเป็นว่าทุกคู่สมรสจะต้องมีคุณสมบัติทั้ง 4 ข้อดังกล่าว จึงจะถือว่าเป็นคู่สมรสที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพราะในบางคู่มิมีบริบท ที่ต่างออกไป³⁹ เช่น ในสังคมอินเดียนั้นคู่สมรสอาจไม่มีพันธะระหว่าง

37 Claire Snyder, *Gay Marriage and Democracy: Equality for All* (Rowman & Littlefield, 2005), 16.

38 Ibid.

39 Ibid.

บุคคลเนื่องจากการแต่งงานแบบคลุมถุงชน (arranged marriage) ในคู่สมรสที่มีลักษณะนิสัยสันโดษหรืออาศัยห่างไกลจากผู้คนนั้นการรับรู้ของสังคมก็จะไม่มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตสมรส หรือในคู่สมรสที่ทั้งสองฝ่ายไม่นับถือศาสนาใด ๆ พิธีกรรมทางศาสนาก็จะไม่มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตสมรสของคู่นี้ ซึ่งถึงแม้จะไม่ได้จัดพิธีสมรสตามธรรมเนียมของศาสนาแต่ถ้าจดทะเบียนสมรสก็จะได้รับสิทธิคุ้มครองตามกฎหมาย และกรณีสุดท้ายคือการไม่มีข้อผูกพันทางกฎหมาย สำหรับบางคู่นั้นอาจต้องการเพียงการแต่งงานที่เป็นเพียงพิธีการโดยไม่ต้องการข้อผูกพันทางกฎหมายใด ๆ ด้วยเหตุผลบางประการ⁴⁰ แต่อย่างไรก็ตาม คู่สมรสบางคู่ก็ไม่สามารถมีข้อผูกพันทางกฎหมายได้เนื่องจากกฎหมายมิได้ครอบคลุมหรือกำหนดให้สถานะสมรสของทั้งคู่นั้นถูกต้องตามกฎหมาย โดยบุคคลเหล่านี้ก็คงหนีไม่พ้นคู่สมรสเพศเดียวกันที่ไม่ได้รับการรับรองให้หลายประเทศ ทำให้เสียผลประโยชน์บางอย่างจากการที่กฎหมายไม่รับรองดังกล่าว เช่น มรดก การให้คำอนุญาตทางการแพทย์ การที่คู่สมรสแต่ละคู่นั้นขาดคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งไปไม่ใช่เรื่องผิด แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการขาดคุณสมบัตินั้นจะไม่มีผลลัพธ์ตามมา เช่น ถ้าหากคู่สมรสไม่มีพันธะระหว่างบุคคล ชีวิตสมรสอาจประสบปัญหาเนื่องจากขาดการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการอยู่ร่วมกันก่อนสมรส หรือหากไม่ผ่านพิธีทางศาสนาอาจไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่เคร่งครัดและผูกพันกับศาสนาแบบดั้งเดิม

องค์ประกอบที่ถ้าหากขาดแล้วอาจถือได้ว่าส่งผลกระทบมากที่สุดและเป็นปัญหาที่เกิดกับบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ คือ การขาดสิทธิทางกฎหมาย หรือการขาดการรับรองสถานะสมรสของตนตามกฎหมาย ซึ่งถึงแม้ความสัมพันธ์จะเป็นเรื่องส่วนบุคคลของคู่สมรส แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าเมื่อสังคมก้าวเข้าสู่ระบบนิติรัฐแล้วการแต่งงานไม่ใช่เรื่องของบุคคลอีกต่อไป แต่เป็นเรื่องของรัฐ⁴¹ หรือถ้า

40 Ibid., 25.

41 Ibid., 32.

หากกล่าวให้ชัดเจนกว่านั้นคือ กลายเป็นเรื่องที่สังคมเห็นพ้องร่วมกันว่าถูกต้องเหมาะสมจึงจะสามารถออกมาเป็นกฎหมายได้ในสังคมประชาธิปไตย ดังนั้นการที่สังคมไม่ยอมรับคำนิยามของการสมรสที่เปลี่ยนไปจากเดิมก็จะทำให้การสมรสที่เหมือนจะเป็นเรื่องส่วนบุคคลนี้ ถูกกีดกันโดยสังคมและส่งผลไปยังคู่สมรสเอง ในสังคมที่การสมรสเพศเดียวกันไม่สามารถปรากฏขึ้นในฐานะบรรทัดฐานใหม่ที่เข้าไปอยู่ร่วมกับนิยามเดิมของการสมรสแบบชายหญิง กฎหมายรับรองสถานะจึงไม่เกิดขึ้น⁴² และทำให้คู่สมรสเพศเดียวกันประสบปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น ไม่สามารถรับรองบุตรร่วมกันได้ ไม่สามารถให้การอนุญาตในการรักษาทางการแพทย์แทนกันได้ ไม่สามารถรับมรดกหรือมีสิทธิในสินสมรสหลังจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตโดยไม่มีพินัยกรรมได้⁴³ จะเห็นได้ว่าการสมรสนั้นเกี่ยวข้องกับทั้งในระดับเล็กไปจนถึงระดับใหญ่ที่สุดตั้งแต่บุคคล สังคม อำนาจอรัฐ และสุดท้ายคือระหว่างรัฐโดยอยู่ในรูปของบรรทัดฐานระหว่างประเทศ การศึกษาค้นคว้านี้จึงจำเป็นต้องศึกษาทั้งระดับภายในและระหว่างรัฐเพื่อให้เข้าใจแรงขับหรือแรงดันที่เกิดขึ้นในสังคมภาพกว้างของยุโรป โดยองค์ประกอบที่จะไม่นำมาพิจารณาคือพันธะระหว่างบุคคลเพราะการคลุมถุงไม่ใช่ปัญหาที่คู่สมรสเพศเดียวกันประสบ แต่เป็นองค์ประกอบด้านอื่น ๆ

ปัจจัยภายใน

จากการศึกษาองค์ประกอบของการสมรสจะพบว่าบริบททางสังคมและการเมืองมีบทบาทต่อการสมรสเพศเดียวกัน โดยประเด็นแรกที่ได้เห็นได้ชัดคือศาสนาซึ่งมีบทบาทในฐานะผู้ประกอบพิธี การศึกษาสภาพภูมิหลังด้านศาสนาจึงเป็นประโยชน์ต่อการเข้าใจว่าบรรทัดฐานดังกล่าวสามารถมีพื้นที่ในสังคมรัฐได้อย่างไร อีกทั้งประเด็นที่การเมือง

42 Ibid.

43 Ibid.

ที่จะเป็นตัวชี้วัดว่าประเด็นวาระจะได้รับการผลักดันในรัฐสภาอย่างไร และบทบาทของประชาธิปไตยที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของคนในสังคมนั้นเสริมสร้างให้การเรียกร้องสิทธิของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศประสบความสำเร็จได้อย่างไรโดยจะกล่าวในลำดับถัดไป สำหรับประเด็นแรกนั้นในกรณีศึกษาทั้ง 3 ประเทศมีภูมิหลังที่แตกต่างกันดังรายละเอียดต่อไปนี้ หนึ่งคือประชากรเนเธอร์แลนด์ไม่ระบุศาสนาของตนเองถึงร้อยละ 50 ในขณะที่มีประชากรนับถือศาสนาคริสต์คาทอลิกร้อยละ 23 เป็นประชากรที่นับถือนิกายปฏิรูปอีกร้อยละ 10.8 นิกายโปรเตสแตนต์อีกร้อยละ 5.7 ในอิตาลี⁴⁴ ดังกล่าวประเทศดังกล่าวจึงเปิดพื้นที่ให้บรรทัดฐานการสมรสเพศเดียวเกิดขึ้นภายในสังคมรัฐได้

ศาสนากับการเปิดพื้นที่ให้กับคู่รักเพศเดียวกัน

คริสตจักรส่งผลต่อฐานคิดของผู้คนในทวีปยุโรปในระดับหนึ่ง เนื่องจากยุโรปเป็นถิ่นฐานที่ศาสนาคริสต์เติบโตตั้งแต่ยุคกลาง ฐานคิดดังกล่าวจึงยังคงมีบทบาทสำคัญกับผู้คนจนมาถึงปัจจุบัน ทำให้การเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานว่าด้วยการสมรสเพศเดียว คงหนีไม่พ้นการท้าทายคุณค่าแบบดั้งเดิมที่ศาสนาเคยระบุไว้ในอดีต ทั้งนี้ หากจะกล่าวศาสนาเป็นสิ่งที่ขัดขวางการเปลี่ยนแปลงก็อาจไม่ถูกต้องเสียทีเดียวนัก เพราะในบางบริบทนั้นศาสนาก็มีบทบาทในการเปิดพื้นที่ให้เกิดการสมรสเพศเดียวกัน

ในเนเธอร์แลนด์นั้นบรรทัดฐานว่าด้วยการสมรสเพศเดียวกันเกิดขึ้นครั้งแรกในโบสถ์ แทนที่จะเป็นเป็นการเรียกร้องบนท้องถนนหรือในรัฐสภา ใน ค.ศ.1986 เรมอนสเตรนด์ บราเธอร์ฮูด (the

44 “Population of the Netherlands from 2010 to 2015 by religion” Statista, November 16, 2017, <https://www.statista.com/statistics/527782/population-of-the-netherlands-by-religion/> (accessed on May 16, 2018).

Remonstrant Brotherhood) เป็นนิกายแรกของศาสนาคริสต์ที่อนุญาตให้มีพิธีสมรสเพศเดียวกันเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยแสดงให้เห็นความเท่าเทียมของสถานะความสัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็นเพศชาย-หญิงหรือเพศเดียวกัน⁴⁵ โดยให้มีบริการอวยพรในโบสถ์ให้กับ “คนสองคนที่ให้คำมั่นสัญญาต่อหน้าผู้ทรงสิทธิทางศาสนาหรือตัวแทนของผู้ทรงสิทธิว่าทั้งสองจะใช้ชีวิตร่วมกันด้วยความรักและความศรัทธาที่มีต่อกัน”⁴⁶ ต่อมาในเดือนมกราคม ค.ศ.1987 ชายสองคนได้เข้ารับบริการอวยพรดังกล่าว ภายใต้รูปแบบการนิยามว่าเป็นการครองชีวิตร่วมกัน (Life commitment) ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงการใช้คำว่าสมรส จากนั้นก็มีคู่รักมากกว่า 10 คู่ใช้บริการภายใต้รูปแบบเดียวกัน นโยบายดังกล่าวเกิดขึ้นหลังการประชุมสงฆ์ใน ค.ศ.1978 เนื่องจากชาวดัตช์เลือกที่อาศัยอยู่ร่วมกันโดยไม่ผ่านพิธีสมรส ทำให้การใช้บริการสมรสในโบสถ์ลดลงตลอดช่วงทศวรรษที่ 1970 ผู้เขียนมองว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ศาสนจักรต้องการขยายขอบเขตของกลุ่มผู้เข้ามาใช้บริการในโบสถ์ให้มากขึ้น หลังจากนั้นก็มีนิกายโปรเตสแตนต์อีกสองกลุ่มที่มีการอนุญาตในลักษณะเดียวกัน⁴⁷ การปฏิบัติพิธีดังกล่าวจึงเกิดการแพร่กระจายและกลายเป็นเรื่องปกติ

ทั้งนี้หากย้อนกลับไปในอดีตคู่สมรสเกย์คู่ดังกล่าวนั้นไม่ใช่คู่แรกที่ได้รับการทำพิธีสมรสในโบสถ์ เพราะใน ค.ศ.1984 ก็มีคู่เลสเบี้ยนคู่หนึ่งได้เข้าพิธีสมรสอย่างลับ ๆ ในมหาวิหารแห่งหนึ่ง ทั้งนี้ภาพจากพิธีสมรสถูกนำมาพาดหัวบนหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ระดับชาติซึ่งก็เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ในหมู่บาทหลวงคาทอลิก และทำให้บาทหลวงผู้ประกอบพิธีต้องออกมาขอโทษอย่างเป็นทางการต่อสาธารณะ แต่ในทางกลับกัน

45 D.J. Bos, “Equal rites before the law religious celebrations of same-sex relationships in the Netherlands 1960s–1990s,” *Theology & Sexuality* 23, No. 3 (2017): 191.

46 Ibid., 192.

47 Ibid.

ก็เกิดการเรียกร้องจากกลุ่มเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศให้มีการประกอบพิธีสมรสในคูรัักเพศเดียวกันอย่างแพร่หลายโดยไม่หลบซ่อนในบางพื้นที่เท่านั้น⁴⁸ เหตุการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การตีแผ่ความจริงว่าการจัดพิธีสมรสให้กับคูรัักเพศเดียวกันนั้นเกิดขึ้นอย่างหลบซ่อนในหลายพื้นที่ บาทหลวงในหลายศาสนาสถานเป็นผู้ประกอบพิธีให้กับคูรัักเพศเดียวกัน แต่ไม่กล้าที่จะปฏิบัติอย่างเปิดเผย แสดงให้เห็นว่าแท้จริงการแล้วบรรทัดฐานเก่าถูกตั้งคำถามและถูกละเมิดแต่ยังไม่เกิดการแพร่กระจายในที่สาธารณะ ทั้งนี้เมื่อประเด็นดังกล่าวถูกนำมาตีแผ่ก็นำไปสู่การถกเถียงถึงตรรกะของความเหมาะสมในสังคมรัฐกว้าง⁴⁹ เช่นเดียวกับที่ในช่วง ค.ศ.1972 นั้นเกิดข้อถกเถียงว่าควรหรือไม่ที่การรัักเพศเดียวกันจะเกิดขึ้นภายใต้ศาสนาจักร ซึ่งก็มีการออกมาแสดงจุดยืนนี้จากบาทหลวงชั้นนำฝ่ายคาทอลิกอนุรัักษนิยมเรื่อยมา อย่างไรก็ตามการแสดงจุดยืนดังกล่าวกลับไม่ได้รับการสนับสนุนเพราะจากผลสำรวจมีบาทหลวงเพียงร้อยละ 8 เท่านั้นที่ไม่เห็นด้วย ในขณะที่เดียวกันก็มีบาทหลวงคาทอลิกจำนวนหนึ่งที่ไม่แสดงความเห็นและพยายามหลีกเลี่ยงที่จะออกปากเห็นด้วยกับจุดยืนดังกล่าว และบาทหลวงที่ออกมาแสดงจุดยืนนั้นก็ต้องเผชิญกลับกลุ่มเคลื่อนไหวของผู้มีความหลากหลายทางเพศจำนวนนับพันในวันเสาร์ก่อนหน้าวันอีสเตอร์ หรือที่รู้จักกันดีในชื่อเหตุการณ์ “วันเสาร์สีชมพู” (Pink Saturday) สถานการณ์ด้านสิทธิดังกล่าวจึงอาจไม่ย่ำแย่มากนัก⁵⁰

เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของเนเธอร์แลนด์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจของปัจเจกบุคคลรูปแบบหนึ่งที่มีสังคม โดยในลักษณะเช่นนี้นักวิชาการเรียกว่าฉันทามติที่ผิดพลาด (fail consensus)⁵¹ กล่าวคือ บุคคลหนึ่ง ๆ เข้าใจไปเองว่าสังคมตนเป็นเพียงคนเดียวที่

48 Ibid., 193.

49 Ibid.

50 Ibid.

51 Snyder, *Gay Marriage and Democracy*, 76.

มีความเห็นต่างจากคนหมู่มากและความเห็นนั้นเป็นการไม่ยอมรับบรรทัดฐานของสังคม ดังนั้นแล้วก็ไม่กล้าแสดงความเห็นออกสู่สาธารณะเพราะกลัวว่าจะได้รับบทลงโทษจากสังคม หรือในทางกลับกันปัจเจกบุคคลก็คิดไปเองว่าความเห็นของตนนั้นเป็นเสียงส่วนมากของสังคมซึ่งถ้าหากแสดงออกไปก็มั่นใจว่าตนจะได้รับเสียงสนับสนุนปรากฏการณ์ฉันทามติที่ผิดพลาดนี้เกิดขึ้นเป็นปกติ⁵² แต่จะเกิดมากขึ้นเมื่อเป็นสังคมที่มีกรอบบรรทัดฐานแบบดั้งเดิมที่ถูกตั้งคำถามอย่างแพร่หลาย แต่ในขณะเดียวกันก็มีบรรทัดฐานใหม่เกิดขึ้นแต่ยังมีอิทธิพลไม่มากพอที่จะทำให้ผู้คนกล้าแสดงออกว่าเห็นด้วยกับบรรทัดฐานใหม่อย่างเปิดเผย⁵³ ดังเช่นที่บาทหลวงหลายคนในสังคมเนเธอร์แลนด์ไม่กล้าออกมายอมรับอย่างเปิดเผยว่าตนไม่เห็นด้วยกับหลักศาสนาแบบดั้งเดิม เพราะคิดว่ามีแต่ตนเท่านั้นที่เห็นต่างจากสังคม ในขณะที่บาทหลวงจำนวนหนึ่งที่เป็นส่วนน้อยมั่นใจว่าความเห็นตนจะได้รับเสียงสนับสนุนจำนวนมากเพราะเป็นบรรทัดฐาน ซึ่งแท้จริงแล้วคนทั้งสองกลุ่มเข้าใจเกี่ยวกับสังคมผิดในแง่ที่ว่าผู้คนส่วนใหญ่ไม่ได้เห็นด้วยกับบรรทัดฐานเก่าอีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในบางสังคมนั้นอุปสรรคของการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนไม่ใช่ฉันทามติที่ผิดพลาดแต่เป็นเพราะบรรทัดฐานเก่ายังครองใจเสียงข้างมากอยู่ ต่อให้ไม่เห็นด้วยก็จะถูกกดทับเอาไว้ โดยไม่มีใครกล้าแสดงออกถึงความเห็นที่คัดค้าน หรือถ้าหากกล้าออกมาคัดค้านเพราะได้รับความเดือดร้อนก็จะได้รับบทลงโทษจากสังคมหรือถูกผลักออกไปเป็นชายขอบ สังคมในลักษณะนี้จะต้องอาศัยเวลานานในการเปิดพื้นที่ให้บรรทัดฐานใหม่ได้เข้าไปมีตัวตนและเป็นที่ถกเถียงถึงความเหมาะสมในสังคม ไปแลนดจึงเป็นกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าในพื้นที่ซึ่งคริสตจักรคาทอลิกอนุรักษ์นิยมรุ่งเรืองทั้งเชิงสัดส่วนประชากรและฐานคิดของสังคม พื้นที่ของบรรทัดฐานการสมรสเพศ

52 Ibid.

53 Ibid., 82.

เดียวกันยังไม่ได้รับการเปิดให้โดยศาสนา โดยในโปแลนด์นั้นประชากร
จำนวนร้อยละ 87.5 นั้นนับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก⁵⁴ แม้จะ
มีการปฏิเสธว่าโปแลนด์เป็นรัฐที่แยกศาสนาออกจากการเมืองแต่ก็
ปฏิเสธไม่ได้ว่าแนวคิดทางคาทอลิกนั้นส่งผลต่อฐานคิดของประชากร
อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะเมื่อคำสอนเชื่อมโยงเพศวิถีเข้ากับ
ศีลธรรมได้⁵⁵ ทั้งนี้ แม้ในทางหลักการแล้วศาสนาจะต้องเป็นที่จะต้อง
แบ่งแยกจากการเมืองแต่สมาชิกผู้แทนจำนวนมากก็ยังใช้หลักศาสนา
ในการอ้างเหตุเพื่อปฏิเสธร่างกฎหมายการสมรสเพศเดียวกัน โดยมอง
ว่าการที่มีเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศขัดกับสังคมที่มีเพียงชาย-หญิง
เท่านั้น⁵⁶ ทั้งนี้ก็เนื่องจากคาทอลิกแบบอนุรักษ์ที่ทรงอิทธิพลนั้นมี
จุดยืนที่ว่าการมีเพศวิถีที่ขัดไปจากชาย-หญิงนั้นเป็นการผิดและขัด
ต่อกฎธรรมชาติ (natural law) เป็นภัยต่อสถาบันครอบครัวเพราะมี
นิยามที่ตัดไปจากนิยามเดิมที่ครอบครัวจะต้องประกอบด้วยพ่อ-แม่-ลูก
เท่านั้น⁵⁷ การมีเพศวิถีที่ผิดเพี้ยนนั้นนอกจากจะบกพร่องทางศีลธรรม
เนื่องจากไม่ใช่ประสงค์ของพระเจ้าแล้ว ยังเป็นการปฏิเสธต่อของขวัญ
ที่ธรรมชาติสร้างให้ที่จะตีความต่อบรรณิคมทางเพศแบบดั้งเดิมอีกด้วย⁵⁸
ดังนั้นศาสนาจึงจะต้องมีบทบาทสำคัญในคัดค้านสิทธิการสมรสเพศ
เดียวกันเพื่อรักษาไว้ซึ่งสถาบันครอบครัวและความรักความเมตตาที่
พระเจ้าสร้างให้มนุษย์ พร้อมกันนั้นก็มองว่าการรักเพศเดียวกันไม่ใช่

54 “Religious affiliation in central and eastern Europe,” *Pew Research Center*, May 10, 2017, <http://www.pewforum.org/2017/05/10/religious-affiliation/> (accessed on May 16, 2018).

55 Matthew Vines, *God and the Gay Christian: The Biblical Case in Support of Same-Sex Relationships* (Convergent Books, 2014), 144.

56 Natalia Dueholm, “Poland’s bishops denounce Soros-funded campaign against Church over homosexuality,” *Life Site*, September 29, 2016, <https://www.lifesitenews.com/news/polish-activists-publications-push-church-on-homosexuality-acceptance> (accessed on May 16, 2018).

57 Ibid.

58 Ibid.

ความรักเพราะขัดกับวิถีตามธรรมชาติเป็นได้เพียงแค่ว่าบาปและความชั่วร้ายเท่านั้น⁵⁹

ทั้งนี้ หากจะกล่าวอย่างเหมารวมว่าในประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาที่มีแนวคิดกับการสมรสเพศเดียวกันอย่างคริสต์ นิกายคาทอลิกนั้นจะทำให้สิทธิตามกฎหมายดังกล่าวไม่เกิดขึ้น ก็คงจะเป็นส่วนสรุปเกินไปและไม่ถูกต้องเสียทีเดียวนัก เพราะในบางประเทศก็เกิดการประนีประนอมระหว่างบรรทัดฐานเก่าและบรรทัดฐานใหม่ ตามข้อควรคำนึงของอเลสแตียร์นั้น บรรทัดฐานเก่าก็อาจไม่ได้ขัดขวางการเกิดขึ้นของบรรทัดฐานใหม่เสมอไปตราบไหนที่ตรรกะความเหมาะสมของทั้งสองรูปแบบไม่ขัดเสียทีเดียว ซึ่งกรณีศึกษาที่สะท้อนภาพของลักษณะดังกล่าวได้เป็นอย่างดีก็คืออิตาลี โดยหากมองตามข้อเท็จจริงแล้วอิตาลีประกอบด้วยชาวคริสต์นิกายคาทอลิกร้อยละ 83.3 ของจำนวนประชากร รองลงมาคือประกอบที่ไม่นิยามตนเองกับศาสนาใดร้อยละ 12.4⁶⁰ กระนั้นแล้วสถานการณ์ก็แตกต่างออกไปจากโปแลนด์ ที่เกิดการรับรองสถานะคู่ชีวิตเพศเดียวกัน ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีลักษณะคล้ายการสมรส และมีการรับรองสถานภาพการสมรสและบุตรในอุปการะครอบครัวเพศเดียวกันให้แก่ชาวต่างชาติ เหตุผลที่อยู่ภายใต้การประนีประนอมอาจกล่าวได้ว่าแม้ชาวอิตาลีจะนิยามตนเองว่าเป็นสังคมที่มีความใกล้ชิดและผูกพันกับคริสตจักรคาทอลิก แต่ในทางปฏิบัติก็มีประชาชนจำนวนมากที่ไม่เห็นด้วยการจำกัดกรอบสิทธิเสรีภาพของศาสนา และจำนวนประชากรดังกล่าวก็มีมากเพียงพอให้บรรทัดฐานได้เกิดขึ้นและมีพื้นที่อยู่ในสังคมได้ ที่แม้แต่ประธานาธิบดีปาปาฟรานซิสก็ยังต้องยอมรับบรรทัดฐานใหม่ในรูปแบบหนึ่งโดยกล่าวว่า “โปรดเรียกสิ่งต่าง ๆ ตามนามที่แท้จริงของสิ่งนั้น สถานะคู่สมรสมีไว้เพื่อสำหรับใช้กับคู่รักระหว่างชายและหญิง นี่เป็นค่านิยมที่ดั้นไม่ได้ ดังนั้นโปรด

59 Ibid.

60 “The Global Religious Landscape,” *Pew Forum*, <http://www.pewforum.org/files/2014/01/global-religion-full.pdf> (accessed on May 16, 2018).

เรียกการครองเรือนของเพศเดียวกันว่าคู่ชีวิตเกิด”⁶¹ นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการด้านบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับพระสันตะปาปาองค์ปัจจุบันว่าทรงเกรงกลัวที่จะแสดงความเห็นใดที่เป็นการสร้างไม่พอใจให้กับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยมีประโยคหนึ่งที่มีชื่อเสียงมากคือ “ข้าพเจ้าคือใครหรือถึงจะไปตัดสินได้”⁶² แน่แน่นอนว่าหลักสูตรการเรียนการสอนพระธรรมในศาสนจักรไม่ได้เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง แต่ในแง่หนึ่งพื้นที่ของสิทธิของกลุ่มมีความหลากหลายทางเพศ⁶³ จนกระทั่งการศึกษาและแวดวงความรู้ว่าด้วยบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศก็ได้รับพื้นที่มากขึ้น เพราะความรุนแรงในการคัดค้านของพระสันตะปาปาองค์ปัจจุบันไม่เข้มข้นเท่าก่อน ๆ ที่ผ่านมา

เนื่องจากการศึกษาสภาพทางสังคมไม่ได้ภาพของพลวัตการเรียกร้องและการผลักดันวาระกฎหมายรับรองการสมรสเพศเดียวกัน กล่าวคือแม้ศาสนาจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการให้กรอบมองทางจิตใจแก่ผู้คนสิ่งใดทำได้ และสิ่งใดทำไม่ได้ แต่กฎหมายคุ้มครองสถานะสมรสเพศเดียวกันจะเกิดขึ้นได้ในทางปฏิบัติก็ต้องอาศัยการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในท้องถนนและสื่อมวลชน ตลอดจนพรรคการเมืองที่จะเป็นผู้ผลักดันร่างกฎหมายที่ได้รับการผ่านในสภา ดังนั้นการเมืองจึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยภายในที่ต้องใช้ในการพิจารณา โดยจะต้องศึกษาธรรมชาติของพรรคการเมืองรวมถึงบรรยากาศทางการเมืองว่าเอื้อให้การผ่านร่างกฎหมายดังกล่าวมาน้อยเพียงใด

61 Joe Crowe, “Pope Francis Shows Support for Same-Sex Couples in ‘Civil Unions’,” *Newsmax*, September 8, 2017, <https://www.newsmax.com/newsfront/pope-francis-support-same-sex-couples-civil-unions/2017/09/08/id/812383/> (accessed on May 16, 2018).

62 Richard W. McCarty, “A New Hope? Pope Francis, the Academy, and LGBT Scholars and Scholarship,” *AAUP Journal of Academic Freedom* 6 (2015): 6.

63 Ibid.

การเมืองกับการผลักดันวาระสิทธิตามกฎหมายในการสมรสเพศเดียวกัน

ทั้งนี้หากมองภาพรวมในแง่ของพรรคข้างมากในแต่ละประเทศ จะพบว่าทั้ง 3 ประเทศนั้นมีพรรครัฐบาลที่ฐานคิดทั้งใกล้เคียงกัน และต่างกันออกไป กล่าวคือ เนเธอร์แลนด์มีพรรคประชาชนเพื่อเสรีภาพและประชาธิปไตย (People's Party for Freedom and Democracy: VVD) ครองเสียงข้างมากในรัฐสภา โดยพรรคมีแนวคิดแบบเสรีนิยมค่อนข้างไปทางอนุรักษนิยม ในขณะที่อิตาลีมีพรรคเดโมแครติก (Democratic Party) ครองเสียงข้างมากในรัฐสภา โดยมีแนวคิดแบบประชาธิปไตยสังคมนิยม คริสเตียนฝ่ายซ้าย และเสรีนิยม ส่วนโปแลนด์ นั้นมีกฎหมายและความยุติธรรม (Law and Justice: PiS) ครองเสียงข้างมากในรัฐสภา ทั้งนี้ พรรคดังกล่าวมีแนวคิดแบบชาตินิยมอนุรักษนิยม ประชานิยมฝ่ายขวา และประชาธิปไตยนิยมคริสเตียน ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าในประเทศที่รัฐสภาปกครองด้วยพรรคฝ่ายขวา ที่มีแนวคิดแบบอนุรักษนิยมนั้น การผลักดันประเด็นวาระย่อมทำได้ยากขึ้น เพราะกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองขาดผู้แทนที่จะสามารถนำความต้องการของตนเข้าไปครองเสียงข้างมากในการลงคะแนนผ่านร่างกฎหมายได้

ไม่เพียงเท่านั้นนักวิชาการจำนวนมากยังเกิดถึงความเชื่อมโยงระหว่างความเป็นประชาธิปไตยและความก้าวหน้าทางสิทธิของกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ เมื่อความเป็นประชาธิปไตยของประเทศสูงขึ้น สิทธิของกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศก็จะสูงขึ้นด้วย หากมองในเชิงการจัดลำดับจะพบว่ากรณีศึกษาทั้ง 3 ประเทศ มีความเป็นประชาธิปไตยที่แตกต่างกันคือ เนเธอร์แลนด์อยู่ลำดับที่ 12 ของการจัดลำดับทั่วโลก ขณะที่อิตาลีและโปแลนด์อยู่ลำดับที่ 22

และ 52 ตามลำดับ⁶⁴ ทั้งนี้มีข้อควรคำนึงคือความเชื่อมโยงนี้ไม่ได้หมายความว่าทั้ง 2 คุณสมบัตินี้จะเป็นสาเหตุโดยของกันและกัน แต่กระนั้นแล้วสภาพทางการเมืองดังกล่าวก็เปิดพื้นที่ให้บรรทัดฐานการสมรสเพศเดียวกันเกิดมากขึ้นภายในรัฐ และมีนักวิชาการได้อธิบายถึงความเชื่อมโยงของประชาธิปไตยและสิทธิทางเพศวิถิดังนี้

หนึ่งคือ เมื่อกล่าวถึงการทำให้เป็นความเป็นประชาธิปไตยก็จะต้องมีการพูดถึงวิวัฒนาการของความเป็นพลเมืองมากขึ้น หรือกล่าวอย่างง่ายก็คือความเป็นสมาชิกของสังคมการเมือง โดยความเป็นสมาชิกนี้สำคัญอย่างมากต่อกลุ่มคนที่ถูกผลักดันให้เป็นชายขอบ ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นแรงงาน ผู้หญิง กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อย และกลุ่มคนรักเพศเดียวกัน เนื่องจากเป็นความเป็นสมาชิกจะเป็นปัจจัยที่รับรองสิทธิที่จะได้รับการปกป้องในฐานะส่วนหนึ่งของสังคม และมีสิทธิเสียงที่จะเรียกร้องความเป็นธรรมในแก่ตนเอง โดยเฉพาะยิ่งการเดินขบวนพาเหรดสีรุ้งเพื่อเรียกร้องสิทธิเพื่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศนั้นเป็นกระบวนการทางการเมืองที่สำคัญในการขับเคลื่อนวาระสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ในแก่นคนเฉพาะกลุ่มในหลายประเทศ⁶⁵

ไม่เพียงแต่ในขบวนพาเหรดบนท้องถนนเท่านั้น แต่การเรียกร้องสิทธิที่ทรงพลังเทียบเท่ากับการเดินขบวนบนท้องถนนคือในบ้านที่ทำงาน และข้างบ้าน เนื่องจากการยอมรับและความเข้าใจที่ดีเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศย่อมต้องเกิดจากการที่คนในสังคมทำความรู้จัก เรียนรู้ถึงรสนิยมทางเพศที่ต่างไป เพื่อให้เข้าใจว่าคนเหล่านี้ไม่ใช่ผู้ป่วยที่มีอาการทางเพศ มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน หรือเป็นบาปที่ติดตัวโดยการยอมรับและเข้าใจนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากผู้คนหวาดกลัวความ

64 “Democracy Index 2017: Free speech under attack,” *The Economist*, 2017, https://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=DemocracyIndex2017 (accessed on May 16, 2018).

65 Omar Encarnación, “Gay Rights: Why Democracy Matters,” *Journal of Democracy* 25, No.3 (2014): 99.

แตกต่างและพยายามครอบงำให้ทุกคนในสังคมมีวิถีแบบเดียวกัน หรือ ผลักไสผู้ที่แตกต่างออกไปเป็นชายขอบ ในวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่เข้มแข็งจะทำให้สังคมรู้จากการเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล ตั้งแต่ความเห็นทางการเมืองที่แตกต่างทัศนคติที่แตกต่าง ชาติพันธุ์ที่แตกต่าง ตลอดจนเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างจากตน เมื่อเกิดความเคารพนี้แล้ว บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศก็จะมี ความกล้าที่จะแสดงอัตลักษณ์ของตนออกมา โดยไม่ต้องเกรงกลัวว่าการแสดงออกนั้นจะนำมาซึ่งการดูถูก การเสียเกียรติหรือความเคารพจากผู้อื่น จากการทำความเข้าใจ และการเรียนรู้กันและกันจะช่วยขัดเกลาคคนในสังคม โดยไม่ทำให้คนกลุ่มนี้กลายเป็นพลเมืองชั้นสองอีกต่อไป⁶⁶

เหตุการณ์ตัวอย่างหนึ่งประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงหลักการดังกล่าวคือกรณีศึกษาในเนเธอร์แลนด์ ในทศวรรษที่ 1960 หนังสือพ็อกเก็ตบุ๊กชื่อ “Homosexual Neighbour” ได้รับการตีพิมพ์และกลายเป็นที่นิยมอย่างมากทั่วประเทศทั้งในหมู่ชาวคริสต์คาทอลิกและโปรเตสแตนต์ รวมทั้งคนกลุ่มอื่น⁶⁷ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับความปกติของผู้ที่มีเพศวิถีแบบชอบเพศสภาพเดียวกันว่าเป็นเรื่องปกติ และสามารถพบได้ทั่วไป เช่น เพื่อนข้างบ้าน หลังจากนั้นก็มีกรออกอากาศรายการทางวิทยุที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศกว่า 4 รายการ และมีจำนวนผู้ฟังสูงถึงหนึ่งล้านคน โดยการจัดกรรอบที่เปิดมุมใหม่และถ้าทำทายกับบรรทัดฐานเดิมคือการที่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศใช้คำว่า “การตระหนักรู้ตนเอง” (self-realisation) และ “การยอมรับตนเอง” (self-acceptance) มาต่อสู้กับแนวคิดที่ว่ากรการมีรสนิยมทางเพศที่ชอบเพศสภาพเดียวกันนั้นเป็นอาการป่วยทางจิต⁶⁸ นอกจากนี้ยังมีความพยายามในการเพื่อแพร่คำว่า

66 Ibid., 100.

67 D.J. Bos, “Equal rites before the law religious celebrations of same-sex relationships in the Netherlands 1960s–1990s,” 194.

68 Ibid.

“homophiles” แทนคำว่า “queer” ซึ่งการจัดกรอบและใช้คำพูดเช่นนี้มีคุณูปการอย่างยิ่งต่อการยอมรับของสังคมเกี่ยวกับฐานคิดเรื่องเพศวิถี⁶⁹ และเมื่อการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเพศวิถีในรูปแบบที่ท้าทายบรรทัดฐานสังคมในรูปแบบเก่าแล้ว การมีอยู่หรือการปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดให้สังคมเห็นก็จะก่อให้เกิดการรับรู้ว่ามีสมาชิกเหล่านี้ในสังคม และทำให้ความรู้ลึกถึงการมีอยู่ซึ่งคนกลุ่มนี้กลายเป็นเรื่องปกติมากขึ้น อีกทั้งการที่ผู้มีความหลากหลายทางเพศที่ออกมายอมรับและแสดงตัวมากขึ้น ก็ทำให้สังคมเกิดการเรียนรู้และยอมรับผู้มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น ผู้ที่จะสามารถยอมรับเพศวิถีที่แตกต่างได้ก็คือผู้ที่พาตนเอง หรือถูกสภาพแวดล้อมพาไปพบกับสังคมที่มีผู้มีความหลากหลายทางเพศอยู่รอบตัว และมีประสบการณ์ส่วนตัวเกี่ยวกับคนเหล่านั้นในฐานะคนใกล้ชิดที่ต้องทำความรู้จักและความเข้าใจด้วยตนเอง ทั้งนี้ในยุคจุดยืนที่สามารถเผยแพร่ต่อสาธารณะให้ได้รับความเข้าใจอย่างแพร่หลายก็ประกอบด้วยกันหลายอย่าง เช่น การสมรสกับบุคคลต่างเพศไม่สามารถแก้อาการรักเพศเดียวกันได้ การเลิกรากับคู่รักที่มีเพศสภาพเดียวกันไม่สามารถทำให้เพศวิถีเปลี่ยนไปได้ เป็นต้น⁷⁰

สองคือ อีกหนึ่งคุณสมบัติหนึ่งที่วัฒนธรรมประชาธิปไตยที่ดีคือ หลักนิติธรรม⁷¹ กล่าวคือประชาชนทุกคนจะอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันอย่างเท่าเทียม นอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยการยึดมั่นกับกฎหมายทั้งในแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษรที่อ้างอิงตามคำตัดสินที่ผ่านมาของศาล โดยที่ผ่านมานั้นศาลมีบทบาทที่ไม่แน่นอนอย่างมากในการสร้างความก้าวหน้าให้กับสิทธิของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ และเป็นเหตุผลที่ประชาชนไม่กล้าฝากความหวังเรื่องสิทธิของตนเองไว้ให้กับศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความหลากหลายทางเพศ

69 Ibid.

70 Encarnación, “Gay Rights,” 99.

71 Ibid.

เหตุการณ์ตัวอย่างก็คือ กฎหมายว่าด้วยกิจกรรมทางเพศของกลุ่มคนรักเพศเดียวกันที่ยังไม่มีทิศทางที่เป็นหนึ่งเดียวว่าถูกกฎหมายหรือละเมิดกฎหมายหรือไม่ จนกระทั่งเมื่อศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปได้ตัดสินคดีระหว่างคูดูจ็อนกับสหราชอาณาจักรใน ค.ศ.1981 (Dudgeon v. United Kingdom 1981)⁷² โดยตัดสินให้ไอร์แลนด์เหนือ โดยให้ยกเลิกกฎหมายเดิมที่ ณ ขณะนั้นเป็นพื้นที่แห่งเดียวในสหราชอาณาจักรที่การร่วมเพศของเพศเดียวกันยังผิดกฎหมาย และกลายเป็นบรรทัดฐานที่รัฐอื่น ๆ ปฏิบัติร่วมแม้แต่ในสหรัฐอเมริกาและละตินอเมริกา

ปัจจัยภายนอก

จากการที่ศาลต่าง ๆ ทั่วโลกวินิจฉัยคดีโดยอ้างอิงจากคำตัดสินของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นหนึ่งในเครื่องสะท้อนให้เห็นว่าองค์กรระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญต่อรับเข้าบรรทัดฐานว่าด้วยสิทธิตามกฎหมายในการสมรสเพศเดียวกันของประเทศต่าง ๆ ไม่ใช่เพียงแค่กรณีนี้เท่านั้น แต่ตามทฤษฎีวิวัฒจักรชีวิตของบรรทัดฐานในหลาย ๆ ครั้งก็เป็นเช่นนั้นคือ องค์กรระหว่างประเทศเป็นพื้นที่ให้กับบรรทัดฐานได้เกิดขึ้นเนื่องจากเป็นช่องทางที่มีรูปแบบเป็นองค์การ (organisational platform) และนอกจากนี้ องค์การก็ยังเป็นเสมือนครูผู้สั่งสอนบรรทัดฐานในแก่รัฐสมาชิกอีกด้วย ทั้งนี้อาจมีความเห็นคัดค้านว่าปัจจัยภายในนั้นส่งผลดังเช่นที่กล่าวมาข้างต้น ก็อาจกล่าวได้ว่าข้อคิดเห็นนี้ถูกต้อง เพราะดังที่ได้อธิบายข้างต้นแล้วว่าปัจจัยภายในสนับสนุนหรือกีดกันบรรทัดฐานใหม่ที่จะเกิดขึ้นภายในประเทศอย่างไร แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการทางสังคมภายในเป็นเพียงแค่ปัจจัยที่กำหนดบทบาทของรัฐที่มีต่อบรรทัดฐานเท่านั้น กล่าวคือปัจจัยทางด้านการเมืองและสังคมเป็นตัวกำหนด

72 Ibid.

บทบาทของกรณีศึกษาทั้ง 3 ประเทศ กล่าวคือทำให้โปแลนด์เพิกเฉยต่อการนำบรรทัดฐานไปใช้เมื่อครั้งบรรทัดฐานได้รับการนำเสนอในเวทีระหว่างประเทศ ทำให้อิตาลีเป็นผู้ตามทางบรรทัดฐานโดยเกิดหลังจากการประนีประนอมทางบรรทัดฐานภายในรัฐ และสุดท้ายคือการทำให้นเนเธอร์แลนด์กลายเป็นผู้นำบรรทัดฐานรายแรกทั้งนี้ก็เพราะปัจจัยภายในต่าง ๆ เอื้อให้เป็นเช่นนั้น กระนั้นคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าสุดท้ายแล้วเมื่อบรรทัดฐานได้รับพื้นที่ในองค์การ สร้างการถกเถียงให้เกิดขึ้นก็จะส่งผลต่อการประพัตติของตัวแสดงรัฐ อีกหนึ่งประการที่ควรคำนึงคือสหภาพยุโรปนั้นเป็นองค์การที่มีอำนาจอธิปไตยบางส่วนเหนือรัฐ ดังนั้นจึงมีอาจเชิงบรรทัดฐานที่ทรงอธิบายต่อรัฐภายในไม่มากนักน้อย โดยจะอธิบายถึงบทบาทของสหภาพยุโรปที่มีต่อรัฐสมาชิกดังต่อไปนี้

องค์การระหว่างประเทศในฐานะพื้นที่ของการนำเสนอบรรทัดฐาน

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ จะต้องอาศัยพื้นที่ขององค์การระหว่างประเทศในการนำเสนอบรรทัดฐาน เนื่องจากประเด็นสิทธิมนุษยชนไม่ใช่ผลประโยชน์แห่งชาติของรัฐโดยตรง ดังนั้น การฝากความหวังเรื่องสิทธิมนุษยชนให้กับผู้แทนก็ดูเป็นเรื่องที่ไม่ได้ผลนัก ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงจะต้องเป็นปากเป็นเสียงให้แก่กลุ่มของตนเอง และเป็นผู้นำเสนอสู่ตัวแสดงที่อยู่ภายในองค์การระหว่างประเทศว่า บรรทัดฐานใหม่นี้เป็นสิ่งที่ควรยึดถือและปฏิบัติทั้งนี้ก็ต้องอาศัยการจัดกรอบ หรือการสร้างความตระหนักรู้ให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังเช่นที่ทฤษฎีวิวัฒนาการชีวิตของบรรทัดฐานได้กล่าวไว้ การมีพื้นที่ดังกล่าวมีประโยชน์อย่างมาก เพราะนอกจากจะเป็นการผลักดันประเทศวาระสู่พื้นที่ขนาดใหญ่แล้วยังเป็นพื้นที่ที่ไม่ยึดติดอยู่กับอำนาจรัฐหรือข้อจำกัดภายในรัฐเพราะเป็นเวทีระหว่างประเทศที่มีตัวแสดงมากมาย และอยู่นอกเขตอธิปไตย

ของรัฐ นอกจากนี้องค์การระหว่างประเทศยังเป็นพื้นที่ในการเชื่อมโยงและติดต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติ เพื่อขยายเครือข่ายและสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม⁷³

นอกจากการที่องค์การระหว่างประเทศจะเป็นช่องทางที่ผู้นำเสนอบรรทัดฐานจะใช้ในการเสนอวาระทางสิทธิต่อตัวแสดงระหว่างประเทศแล้ว องค์การระหว่างประเทศยังเป็นพื้นที่ให้แก่การปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงและการถกเถียงเกี่ยวกับบรรทัดฐานด้วย โดยแน่นอนว่าในการถกเถียงนั้นจะต้องมีการแสดงจุดยืนของผู้นำ จากนั้นจุดยืนเช่นนี้ย่อมมีผลตามในไม่ช้า กรณีตัวอย่างหนึ่งคือเมื่อพรรคพีไอเอสของโปแลนด์ได้สร้างกลุ่มนักปฏิรูปและอนุรักษนิยมยุโรป (European Conservatives and Reformists Group: ECR) ร่วมกับพรรคอนุรักษนิยมของสหราชอาณาจักรในรัฐสภายุโรป⁷⁴ ทศนคติที่เป็นการปฏิบัติกับการรวมตัวของยุโรป (Euro-skepticism) และกระแสความเกลียดกลุ่มคนรักเพศเดียวของความร่วมมือดังกล่าวก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากสื่ออังกฤษ⁷⁵ อีกทั้งสื่อข้ามชาติของยุโรปยังนำเสนอภาพลบที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือดังกล่าวอย่างรุนแรง จนนักการเมืองหลายคนในพรรคพีไอเอสต้องประพฤติเพื่อแสดงออกให้สังคมเห็นว่าตนไม่ใช่ผู้เกลียดคนรักเพศเดียวกัน เช่นการร่วมเดินขบวนพาเหรดสีรุ้งในกรุงวอร์ซอร์ ทั้งนี้ก็เพื่อลบภาพลักษณ์เสียหายที่เกิดขึ้นจากความร่วมมืออีซีอาร์นั่นเอง⁷⁶

73 Ayoub, "Contested norms in new adopter states: International determinants of LGBT rights legislation," 293.

74 Ibid.

75 Ibid.

76 Ibid.

องค์การระหว่างประเทศในฐานะคุณครูผู้สั่งสอนบรรทัดฐาน

ทั้งนี้ องค์การระหว่างประเทศมิได้เพียงเป็นแค่พื้นที่ในการนำเสนอบรรทัดในช่วงการเกิดขึ้นของบรรทัดฐานเท่านั้น แต่องค์การระหว่างประเทศยังมีอำนาจในการขัดเกลาตัวแสดงในระยะการแพร่กระจายบรรทัดฐานด้วย ซึ่งการกระทำดังกล่าวส่งผลไม่ในทางใดก็ทางหนึ่งให้ตัวแสดงรัฐปฏิบัติตามบรรทัดฐานใหม่ของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเพราะรัฐรู้สึกถึงการเป็นอัตลักษณ์ร่วมหรือเป็นแรงกดดันที่ทำให้รัฐไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากน้อมรับบรรทัดฐานดังกล่าวหรือที่ในทฤษฎีวิวจักรของบรรทัดฐานเรียกสิ่งนี้ว่าเป็นแรงกดดันจากเพื่อนบ้าน (peer pressure)

ในเชิงกฎหมายนั้น นอกจากคำตัดสินของศาลสหภาพยุโรป มีบทบาทอย่างยิ่งที่จะทำให้รัฐสมาชิกของยุโรปดังกล่าวไปในส่วนของหลักนิติธรรมที่ส่งผลต่อการแพร่กระจายของบรรทัดฐานแล้ว กฎหมายเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศที่สำคัญในอดีตก็คือ การรับรองให้กิจกรรมทางเพศของกลุ่มคนรักเพศเดียวกันนั้นถูกกฎหมาย อีกทั้งยังออกกฎหมายเพื่อป้องกันไม่มีการกีดกันทางเพศ หรือเลือกปฏิบัติด้วยการแสดงออกทางเพศในการจ้างงานตั้งแต่ ค.ศ.2000⁷⁷ การบัญญัติกฎหมายดังกล่าวเป็นเหตุผลในรัฐสมาชิกอนุวัติกฎหมายนี้ไปใช้ในประเทศของตนเพื่อรับรองสิทธิของประชากรที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งก่อนหน้านี้ก็เกิดการถกเถียงเกี่ยวกับกฎหมายดังกล่าวภายในภูมิภาคจนทำให้แม้แต่โปแลนด์ต้องออกมาเพื่อรับรองให้กิจกรรมทางเพศของคนรักเพศเดียวกันนั้นถูกกฎหมายใน ค.ศ.1932 แม้ว่าในอดีตนั้นโปแลนด์จะไม่เคยถือว่ากิจกรรมดังกล่าวเป็นการละเมิดกฎหมายมาก่อนเลยก็ตาม⁷⁸ ส่วนในกรณีของการเลือกปฏิบัติจากอัตลักษณ์และการแสดงทางเพศนั้น โปแลนด์ได้ออกกฎหมายแรงงาน (Labour code ใน

77 Ibid., 294.

78 Ibid.

ค.ศ.2003) ซึ่งก็เป็นหนึ่งในอิทธิพลที่เกิดจากกฎหมายขององค์การ นอกจากนี้ในกรณีของอิตาลี ศาลสูงสุดของอิตาลีตัดสินให้สถานะ คู่สมรสกับคู่เลสเบียนชาวฝรั่งเศสด้วยเหตุผลคือยืนยันตามคำตัดสินของศาลฝรั่งเศส และอีกกรณีคือยืนยันสถานะบุตรบุญธรรมในอุปการะของครอบครัวเกย์ก็เนื่องจากการยืนยันการรับเลี้ยงดังกล่าวเกิดขึ้นในสหราชอาณาจักร⁷⁹ แสดงให้เห็นว่าการให้สิทธิกับประชากรด้วยเงื่อนไขที่ติดมาจากต่างแดนเป็นที่เกิดขึ้นจริงในอดีต และยังเป็นกร่ง่ายกว่าในแง่กระบวนการตัดสินและแง่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังคำตัดสินด้วย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายจากองค์กรกลางสหภาพยุโรปและรัฐสมาชิกเพื่อนบ้านมีผลในทางใดทางหนึ่งต่อการแพร่กระจายบรรทัดฐานการสมรสเพศเดียวกัน

ในเชิงวัฒนธรรมประชาธิปไตยนั้น สหภาพยุโรปก็มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างประชาธิปไตยรวมถึงกดดันในฐานะบรรทัดฐานและคุณค่าที่สหภาพยุโรปยึดถือ เหตุการณ์ที่เห็นได้ในการณีกิจการก็คือโปแลนด์ ซึ่งมีลำดับประชาธิปไตยอยู่ที่ 52 นั้นถูกวิพากษ์วิจารณ์จากองค์กรกลาง โดยนายดอนัลด์ ทัสก์ ประธานสภายุโรปซึ่งเป็นคนโปแลนด์ นักการโปแลนด์ก็ได้วิจารณ์ว่ารัฐสภาโปแลนด์นั้นมีความเสื่อมถอยทางประชาธิปไตยและใช้คำว่า ออกไปทางตะวันออก “eastward” ซึ่งเป็นการสื่อว่ากลายเป็นยุโรปตะวันออกที่วัฒนธรรมประชาธิปไตยเสื่อมถอย ถ้อยความดังกล่าวมีขึ้นหลังจากที่รัฐสภาโปแลนด์ผ่านร่างกฎหมายที่มอบอำนาจให้รัฐบาลสามารถสามารถควบคุมศาลสูงสุดได้ แทนที่จะเป็นผู้พิพากษาซึ่งเป็นการทำลายกลไกการถ่วงดุลอำนาจตาม

79 “Adoption of kids by gays recognised,” ANSA News, March 9, 2017, http://www.ansa.it/english/news/general_news/2017/03/09/adoption-of-kids-by-gays-recognised_ba23cf0b-a006-4e44-8e5b-92ece4fb2122.html (accessed on May 16, 2018).

หลักประชาธิปไตย⁸⁰ นอกจากนี้ยังกล่าวอีกด้วยว่ารัฐบาลโปแลนด์ได้ผลักดันให้ประชาชนจำนวนมากกลายเป็นชายขอบจากการดำเนินนโยบายที่เน้นประชานิยมฝ่ายขวามากเกินไป⁸¹ กลไกทางสังคมดังกล่าวเกิดขึ้นในความสัมพันธ์แบบองค์กรกลางและรัฐสมาชิกซึ่งเป็นหัวใจหลักที่ทฤษฎีวิวัจกรชีวิตของบรรทัดฐานต้องการนำเสนอ อย่างไรก็ตาม ปฏิเสธไม่ว่าอำนาจทางบรรทัดฐานของสหภาพยุโรปมิได้ส่งผลแค่เพียงในองค์การแต่ยังส่งผลไปยังภายนอกองค์กรด้วย สหภาพยุโรปมีบทบาทสำคัญในการแพร่บรรทัดฐานจากภูมิภาคของตนไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ของโลก โดยเนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก นอร์เวย์ และสวีเดนได้ระงับการให้เงินช่วยเหลือกับประเทศยากจนต่ำ ทั้งนี้มีจุดประสงค์ให้ยากจนด้อยคุณภาพร้ายแรงในการต่อต้านกลุ่มคนรักเพศเดียวกัน⁸² ซึ่งก็เป็นเป็นไปตามทฤษฎีทั้งของออลาสเตียร์และวิวัจกรชีวิตของบรรทัดฐานที่ว่าบรรทัดฐานจะแพร่กระจายมากขึ้นถ้าผู้นำทางบรรทัดฐานมีอิทธิพลหรือคุณูปการสำคัญต่อรัฐอื่น ๆ

จากที่กล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะว่าการรวมตัวของสหภาพยุโรปที่มากขึ้นจะสร้างความเชื่อมโยงระหว่างชาติยุโรปและจะเกิดการแพร่กระจายของบรรทัดฐานมากขึ้นทั้งในแง่ของการสร้างพื้นที่ให้กลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมได้เรียกร้องและสร้างเครือข่ายของตนเอง รวมถึงการกดดันของเพื่อนบ้านทั้งในองค์การสหภาพยุโรปเองและภายนอก อย่างไรก็ตามผู้เขียนยังคงยอมรับว่าบรรทัดฐานดังกล่าวนี้ยังเผชิญกับข้อท้าทายสำคัญจำนวนมากทั้งจากธรรมชาติของบรรทัดฐานเอง หรือสภาพแวดล้อมของตัวแสดง กล่าวคือปัจจุบันเกิดการกลับมาของประชานิยมฝ่ายขวาที่ทำให้ผู้คนปฏิเสธคุณค่าของสหภาพยุโรป

80 Daniel Boffey, “Donald Tusk warns of ‘bleak outcome’ from Polish judiciary reform,” *The Guardian*, July 20, 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/jul/20/donald-tusk-criticises-bleak-outcomes-in-wake-of-polands-judiciary-reform> (accessed on May 16, 2018).

81 Ibid.

82 Encarnación, “Gay Rights,” 101.

พร้อมกันนั้นก็มองว่าสหภาพยุโรปเป็นภัยต่อความกินดีอยู่ดีของตน เนื่องจากต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเป็นสมาชิก และมีข้อกำหนดที่ต้องปฏิบัติเพื่อเป็นสมาชิก ในขณะที่ยวบรรทัดฐานด้านสิทธิการสมรสเพศเดียวกันมีปัญหาโดยธรรมชาติ เพราะการที่สิทธิมนุษยชนสามารถก้าวหน้าได้ถึงปัจจุบันและแพร่ไปในหลาย ๆ รัฐได้ก็เนื่องจากการเรียกร้องสิทธิระดับพื้นฐาน เช่น กิจกรรมทางเพศ การจ้างงาน การเข้ารับราชการทหาร ซึ่งเป็นประเด็นที่พื้นฐานง่ายกว่าการแต่งงานที่ทำหายคำนิยามเรื่องครอบครัวที่สังคมเชื่อมั่นมาเป็นเวลานาน หากการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนจะสามารถลึกซึ้งขึ้นซับซ้อนขึ้นได้นั้น โดยมากก็จะเกิดกับประเทศที่มีพื้นฐานด้านสิทธิมาแต่เนิ่นแล้ว ทั้งนี้ก็คงไม่อาจคาดเดาได้ตายตัวว่าบรรทัดฐานในสังคมนีระหว่างประเทศของภูมิภาคยุโรปเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวจะเป็นอย่างไร เพราะเมื่อขึ้นชื่อว่าการศึกษาบรรทัดฐานแล้วย่อมใช้เวลาไม่นาน และเป็นไปได้ว่าจะต้องอาศัยระยะเวลาถึงหลายช่วงอายุคนในการติดตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบรรทัดฐาน

บทสรุป

บทความชิ้นนี้ศึกษาความแตกต่างของระดับการรับรองสิทธิตามกฎหมายในการสมรสเพศสภาพเดียวกันในฐานะบรรทัดฐานระหว่างประเทศ โดยศึกษาผ่านกรณีศึกษา 3 ประเทศที่มีระดับการรับรองสิทธิดังกล่าวตามกฎหมายที่แตกต่างกันคือ เนเธอร์แลนด์ อิตาลี และโปแลนด์ ทั้งนี้เมื่อมองภาพกรอบทฤษฎีวิวัฒนาการชีวิตของบรรทัดฐานแล้วจะพบว่าทั้ง 3 กรณีศึกษามีสถานะที่แตกต่างกันคือ เนเธอร์แลนด์ เป็นผู้นำทางบรรทัดฐานโดยเป็นชาติแรกที่ยกกฎหมายรับรองการสมรสเพศเดียวกัน สองคืออิตาลีในฐานะผู้ตามทางบรรทัดฐานเพราะถึงแม้จะไม่มีกฎหมายการสมรสเพศเดียวกัน แต่ก็มีกฎหมายที่ให้สิทธิในลักษณะที่คล้ายกันคือกฎหมายคู่ชีวิต ในขณะที่โปแลนด์นั้นเป็นรัฐที่

ยังไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานเพราะยังไม่มีการรับรองสถานะใด ๆ จากนั้นเมื่อศึกษาองค์ประกอบของการแต่งงานแล้วจะพบว่านอกจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการรับรู้ของสังคม ปฏิเสธไม่ได้ที่ศาสนาและกฎหมายจะมีบทบาทต่อการแต่งงานของปัจเจกบุคคล ซึ่งแม้ความสัมพันธ์จะเป็นเรื่องของคนสองคนก็ตามแต่เมื่อสังคมวิวัฒนาการไปเรื่อย ๆ และใช้หลักนิติรัฐปัจเจกสุดท้ายจึงส่งผล อย่างไรก็ตามเกิดการตั้งข้อสังเกตในเนเธอร์แลนด์ที่ผ่านร่างกฎหมายนี้เป็นชาติแรกนั้นการสมรสเพศเดียวกันกลับเกิดขึ้นอย่างลับ ๆ ภายในโบสถ์จากนั้นก็แพร่หลายและกลายเป็นเรื่องธรรมดามากขึ้น แม้จะประสบกับการถูกวิพากษ์วิจารณ์ก็เป็นการสร้างให้สังคมรับรู้ว่ามีคนจำนวนมากที่ต้องสมรสกับบุคคลเพศเดียวกัน ทั้งนี้เพียงแค่พิธีกรรมในโบสถ์นั้นคงไม่เพียงพอ เพราะการจะทำให้กฎหมายดังกล่าวผ่านได้นั้นจะต้องอาศัยพรรคการเมืองที่มีแนวคิดเสรีนิยมเพื่อผลักดันประเด็นวาระดังกล่าวในสภา นอกจากนี้ยังต้องอาศัยวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่ดีเนื่องจะเป็นการสร้างความเคารพความแตกต่างกับสมาชิกทุกคน ไม่ทำให้เกิดชายขอบและสร้างนิธิธรรมขึ้น โดยจะเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ให้ความสำคัญกับการปกครองด้วยกฎหมายมากขึ้นและพยายามให้ร่างกฎหมายดังกล่าวได้รับการเห็นชอบในสภา ทั้งนี้แม้ปัจเจกภายในจะเป็นตัวกำหนดบทบาทของตัวแสดงที่มีต่อบรรทัดฐาน แต่ปัจเจกภายนอกก็เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้บรรทัดฐานดังกล่าวแพร่กระจาย โดยมีองค์การระหว่างประเทศเป็นตัวเปิดพื้นที่ให้ขบวนการเคลื่อนไหวได้นำเสนอบรรทัดฐานใหม่และสร้างเครือข่ายข้ามชาติ นอกจากนี้องค์การระหว่างประเทศยังมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ขัดเกลารัฐสมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหภาพยุโรปที่มีอำนาจและยึดถือคุณค่าว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย และมีการบูรณาการเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง จึงมีโอกาสเป็นได้มากกว่าบรรทัดฐานดังกล่าวจะสามารถแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วภายในสหภาพยุโรป

